

Институт по социални дейности и практики
www.sapibg.org

ПРЕВЕНЦИЯ
НА
НАСИЛИЕТО НАД ДЕЦА В БЪЛГАРИЯ
2017 Г.
ГОДИШЕН ДОКЛАД
НА
ИНСТИТУТ ПО СОЦИАЛНИ ДЕЙНОСТИ И
ПРАКТИКИ

СОФИЯ

2018

СЪДЪРЖАНИЕ

.....	3
1. ОБЩА / ПЪРВИЧНА ПРЕВЕНЦИЯ НА НАСИЛИЕТО НАД ДЕЦА	4
1.1.	4
1.2.	7
1.3.	9
1.4.	10
2. /	13
2.1.	14
2.2.	15
2.3.	17
2.4.	19
2.5.	20
3. / ,	22
3.1.	23
3.2.	26
3.3. ,	31
3.4.	32
3.5. ,	34
3.6. ,	41
3.7.	45
3.8.	49
3.9. -	50
3.10. - ,	52
3.11.	55
3.12.	56
4. /	56
4.1. ,	57
4.2.	60
4.3.	65
4.4.	66
5.	70
5.1.	70
5.2.	72
5.3.	76
5.4. - , ,	77
5.5.	77

Въведение

Превенция на насилието над деца е основната цел на работата на Институт по социални дейности и практики през 2017 г. Една от основните трудности по темата е недостигът на изследвания, данни, анализи, които да очертаят ситуацията и да надхвърлят обобщенията основани на институционална заинтересованост или други субективни фактори.

С този доклад стартираме инициатива за ежегоден анализ по темата, основан на данни от изследвания, които правим и от опита на организацията за предоставяне на услуги за деца и семейства в риск, за деца, жертви на насилие, както от предоставяне на услуги за професионализиране на помагането като обучения, супервизия, методическа подкрепа на работещи в системата за социална работа. Целта на този анализ е да идентифицира и поставя горещите теми в областта на насилието над деца, като ги аргументира през доказателства като данни от изследвания на организацията, както и от данни от регистриране на дейностите по директна работа по превенция насилието над деца.

Опитът на ИСДП включва директна работа по превенция на насилието над деца, набиране на данни за ситуацията на децата, жертви на насилие в страната и провеждане на самостоятелни проучвания по темата. Директната работа по превенция включва дейности¹ за първична, вторична и третична превенция, т.е дейности за обща превенция на насилието, дейности за превенция на насилието над деца в ситуация на социален риск и дейности за превенция на повторна и вторична виктимизация на деца, жертви на насилие².

Методологията на анализа се опира на преглед на дейностите на организацията на трите нива на превенция – обща, превенция на риска и превенция на рецидива на насилието, като във всяко от тези полета се обосновават специфични критерии за анализ, които са теоретично изведени и там, където е възможно и специфични индикатори на тези критерии.

¹ Под дейности ние разбираме обучения, тренинги, кампании, предоставяне на услуги, провеждане на изследвания по темата.

² Според Закона за защита домашното насилие детето е жертва на насилие и когато е свидетел на такава.

Докладът включва основни изводи от данните, с които разполагаме и предложения за справяне с тези проблеми, които сме нарекли обещаващи практики. Като добри практики сме определили такива, които са преминали през външна оценка.

Докладът не претендира за изчерпателност, той поставя само тези проблеми и възможни решения, които Институтът е идентифицирал в своята работа.

1.ОБЩА / ПЪРВИЧНА ПРЕВЕНЦИЯ НА НАСИЛИЕТО НАД ДЕЦА

Общата превенция на насилието традиционно обхваща усилията за благосъстоянието на хората в едно общество, което по отношение на децата обхваща грижата и възпитанието в семейството, достъпът и качеството на образованието, здравето обслужване и пр.

Основните насоки в тази сфера през 2017 г. бяха традиционно към допринасяне за изграждане на сигурна среда около детето, което означава сигурна среда в семейството, в училище и в общността. Под сигурна среда ние разбираме отношение на възрастните, което удовлетворява емоционалните, познавателните, социалните и духовни потребности на детето.

1.1.

Телесното наказание, грубото отношение на възрастните, преди всичко родители и учители, има връзка с поведенческите трудности на децата. У нас тази връзка все още не се разпознава достатъчно.

Данните от проведеното през 2017 г. трето поредно изследване на проблема с телесното наказание³ у нас, като този път обект на проучване⁴ бяха изследвания у нас и в чужбина, както и анализ на съдържанието на педагогически издания, ориентирани към учители и възпитатели, показват, че липсва темата за телесните наказания⁵, както и за достатъчно алтернативи на телесното наказание. Отсъствието на специално внимание към темата в подготовката на бъдещите учители в детските градини и

³ Виж „Превенция на телесното наказание при деца от 0-3 г.“, ИСДП 2011 г.

⁴ Цялото проучване ще бъде публикувано в „Наръчник за обучители“ през 2018 г.

⁵ Национален доклад „Превенция на телесното наказание“, ИСДП, 2017 г.

началното училище, на бъдещите социални работници и социални педагози отваря сфера на проучване и промяна. До 90-те години на 20-ти век телесното наказание се счита за приемлив дисциплиниращ метод, който не се е считал за злоупотреба⁶. Последните изследвания обаче откриват връзка между историята на телесното наказание в детството и по-големия риск от появата на агресивно поведение, проблеми с обучението, престъпност и домашно насилие в зряла възраст⁷. В резултат на това, използването на телесно наказание срещу децата е рисков фактор за физическо насилие и според експертите е възприет начин на злоупотреба.⁸

Редица международни изследвания⁹ показват връзката между различните форми на телесно наказание и поведенческите трудности при децата. Телесното наказание, включително форми като нанасяне на удари (с ръка, крак или някакъв инструмент), на унизително отношение, други нефизически форми на наказание, които също са жестоки и унизителни, например, наказание, което омаловажава, унижава, охулва, заплашва, плаши или осмива детето¹⁰ към децата и в семейството и заместващите го структури, и в училище е повече обект на медийно внимание, когато такива случаи стават явни, отколкото на действителни мерки и програми от страна на публичните власти.

В голяма част от случаите за насилие над деца, които напоследък стават известни в публичното пространство, и които предизвикват възмущение, става дума за форми на насилие, които де факто са леки и в следствие на това е трудно извършителят да бъде наказан, тъй като самата жертва или неин законен представител трябва да подаде жалба. Когато жертвата е малко дете, е трудно то да обясни какво се е случило с него и едва ли знае, че може да подаде жалба. По административен ред се налагат съответните санкции, предвидени в Кодекса на труда, когато насилието е извършено от служител в резидентна услуга. Наказателна санкция може да се наложи само, ако има телесна повреда – лека, средна или тежка. Има обаче и други форми на насилствени

⁶ Durrant & Ensom, 2012

⁷ Durrant & Ensom, 2012; Gershoff, 2013

⁸ Durrant & Ensom, 2012; Straus, 2000.

⁹ Цялото проучване ще бъде публикувано в „Наръчник за обучители“ през 2018 г. .

¹⁰ Общия коментар №8 (параграф 11) на Комитета по правата на детето към ООН от 2006 г., „Правото на детето на закрила от телесни наказания и други жестоки или унизителни форми на наказание“

практики или действия, които уронват престижа и достойнството на детето – обиждане, крещене, скубане, дърпане на ухо, наказване прав в ъгъла и други форми на насилие, които попадат в обхвата на т.нар. „телесно наказание“.

Телесните наказания се обсъждат често в съдебната практика по наказателни дела. Основният проблем в този случай е, че голяма част от престъпленията, водещи като резултат до нанасяне на телесни повреди, се преследват след подадено оплакване от пострадалия и доколкото последният поддържа жалбата. Става въпрос за т.нар. „дела от частен характер“, за които законите предвиждат, че се образуват и преследват само по инициатива на пострадалото лице. В много случаи, когато пострадалият е низходящ, съпруг, брат или сестра, наказателното преследване се образува само по тѣжба на пострадалия – чл. 161, ал. 1от Наказателния кодекс.

Работата ни през годината позволява да твърдим, че възпитателните подходи и в семейството, и в училище продължават да са по-скоро в лоното на авторитарната педагогика, което като последица има нарастване на насилието над деца от възрастни и нарастване на агресията между децата¹¹.

Повечето прояви на агресия в училище се адресират и от медиите, и от педагогическите специалисти като проява на лошо възпитание в къщи, т.е. недостатъчен контрол, дисциплина, правила и пр.

Обещаваща практика

„Позитивно родителство“ е практика на преживелищно обучение. Работи се по две различни програми – едната предназначена за родители, а друга – за лица, които полагат грижи за деца – социални работници, учители, възпитатели и т.н. И двата вида обучения бяха проведени в 5 модула по два астрономически часа, които се случиха в различни дни. По този начин обучаемите имаха възможност да осмислят наученото и да рефлектират върху него. Обратната връзка от този тип обучения е много положителни, като най-вече се изразява доволство от научените нови техники за справяне с нежеланото поведение и това, че могат да споделят с други хора в подобна ситуация. Разбирането, че техните проблеми не са уникални,

¹¹ Резилианс проект

че и други се сблъскват с тях и това е нещо нормално доведе до значително намалчване на емоционалния товар на обучаемите.

Саморефлексията и осмислянето на приноса на училищния живот, начина на преподаване, отношенията между учители и деца, учители и родители се случва по-скоро като изключение.

Практики на добро отношение/третиране на деца се развиват в някои училища и детски градини, най-често в партньорство с НПО, но те нямат статут на доказано добри практики, които да се препоръчват от публичните власти като модели за следване.

Обещаваща практика - Супервизионна учителска общност.

Това е доброволна общност от учители от едно училище, които се събират поне веднъж на два месеца и обсъждат конкретни случаи на деца, като в групата са включени и училищните психолози, педагогическия съветник. Групата първоначално се води от професионален супервизор, който използва центрирана към групата супервизия. Идеята е в условия на малка общност да се рефлексира върху това, което учителят прави, емоциите, които изпитва, желанията които има. Всички заедно се опитват да открият нови идеи, възможности, подходи.

1.2.

Превенция на сексуалното насилие над деца е все още трудна тема за възрастните, което е по-скоро проблем на трудната комуникация с децата

Ако сравним данните от 2015 г. и от 2017 г. от национално представително изследване сред родители и настойници на деца на възраст между 5 и 11 години можем да кажем, че се отчита значителна промяна в резултатите, които в първото проучване са регистрирали мнението, че 61% от родителите/настойниците не са разговаряли с детето за това, че то може да стане жертва на сексуално посегателство. В сравнение с повторното проучване, където повече от половината - 51%, от родителите не са разговаряли със своите деца по темите за сексуално възпитание. Това е показател, че за родителите е трудно да общуват свободно и открито с детето си на тази тема. Въпреки това се отчита промяна от 10 % , която вероятно се дължи на по-интензивните

кампании и програми, разработени и приложени в училищата и широката общественост от НПО.

Проучването регистрира, че малка част от родителите (22 %), които са разговаряли с децата си споделят твърдението, че разговорът с детето как да се предпази от сексуално посегателство е бил относително или един от най-трудните разговори за тях. Все пак тези, които са го направили, са предупредили детето си предимно за насилие, което може да дойде отвън, дали са му съвети да не разговаря с непознати и т.н., но не са засегнали и възможността то да бъде наранено от негов близък.

Важно е да се отбележи значителната разлика в резултатите свързани с включване и отделяне на внимание на темата за опасностите в Интернет. Според първоначалното проучване едва 8,3% от родителите разговарят по тази тема с децата си, докато в повторното проучване е регистрирана много по-висока чувствителност - 39,2%. Колкото по-рано започне този разговор, толкова по-подготвени ще бъдат децата и ще могат да разпознават заплахите и опасностите в Интернет.

Както и повторното изследване показва, най-голямата отговорност да говорят с децата за безопасността от сексуално посегателство имат родителите – над 90%, но също така училището/учителят има много важна и основна роля, която споделят около 70% от анкетираните. Това показва важността да се насочат усилията към повишаване нивото на информираност, създаване на среда, в която да се говори за проблема и привличане на родителите, училището и самите деца в програми за превенция на насилието.

Като изводи можем да кажем, че работата по посока на нагласи на родителите е ключов момент за тяхната мотивация и готовност да разговарят със своите деца по теми свързани със сексуалното образование и посегателство. Родителите разглеждат отговорността като споделена с училището – според тях темата, свързана с предпазването от сексуално посегателство трябва да бъде включена в образователната програма.

Показателно е, че една голяма част от родителите все още се притесняват, не знаят как да разговарят с децата по тези теми. В същото време сексуалното образование в училище е крайно недостатъчно, което извежда необходимостта да се

включат/въведат програми за сексуално образование в училище с цел превенция на насилие и по-конкретно – на сексуално насилие над деца.

Обещаваща практика „Помисли преди“

За поредна година продължихме да провеждаме кампанията насочена към превенция на сексуална експлоатация и злоупотреба с деца – „Помисли преди“. Тя е насочена към превенция сред тийнейджъри на четири различни форми на сексуална експлоатация и злоупотреба – първи сексуален контакт под натиск, секстинг, спонсорство, трафик. В нея се включиха над 200 деца в градовете Шумен, Стара Загора, София и Видин. За по-лесен достъп до разработените материали е изработен уебсайт за тийнейджъри, който беше популяризиран както сред децата, така и сред учителите и родителите.

1.3.

Социалните услуги за деца и семейства в риск продължават да имат дейности и по превенция, чрез подкрепа на родителите да подобрят родителските си умения за "добро родителство" за превенция на насилие, negliжиране и всякакви форми на унижаване на децата. През 2017 г. в превантивни програми, предоставяни от социалните услуги, предоставяни от ИСДП **са участвали на 1264 родители и 385 деца. През 2017 г. сме работили с 285 родители, включени в програми за Позитивно родителство (2 родителски групи), Програма „Възпитание без шамар“, , Работилничка за родители, Училище за бременни, Групите за самопомощ на осиновени и осиновители, „Кико и ръката“ и други.**

Анализът на тяхното участие показва, че уважението, зачитането на достойнството, партнирането от позицията „Трудно е да си родител“, както и интерактивните методи на програмите, допринася за промени в нагласите, отношението и родителското поведение.

Обещаваща практика

През 2017 г. – месеците юни и юли в центъра се проведе за първи път група с родители по програма, разработена в рамките на проект: „Ръцете горе“,

изпълняван с финансовата подкрепа на ЕК по програма „Права, равенство, гражданство“. Проектът цели:

- Подобряване на сътрудничеството, планирането и капацитета на различните публични агенции да адресират телесното наказание над деца ефективно
- Насърчаване на приемането на практиките на позитивната дисциплина сред родители и настойници
- Повишаване на информираността в обществото за нуждата от елиминиране на телесното наказание над деца.

Водеща организация по проекта е АПДЕС (Португалия), а партньори са: Португалски католически университет; ИСДП (България); Камино (Германия); Университетът в Аликанте (Испания), Едно дете, един свят (Гърция). Участие взеха 50 родители. През 2018 г. предстои реализиране на програмата и в услугите в градовете Шумен, Видин и Стара Загора. През 2017 г. се вижда промяна в посока на засилено партньорство с училища и педагогическите екипи във всички градове, където ИСДП предоставя социални услуги. Предположението ни за тази позитивна промяна свързваме с изграденото през годините доверие и с новата философия на Закона за предучилищно и училищно образование.

1.4.

Участието на децата разбираемо като овластяване, уважение, действително зачитане на мнения и потребности е сериозен фактор за превенция на насилието.

Този извод можем да направим на базата на анализа на работата на социалните услуги с **1530 деца, включени в групови програми и тренинги** по превенция на насилие и агресия в училище в градовете Шумен, София, Стара Загора и Видин. Този анализ показва, че децата могат да бъдат въввлечени, могат да споделят и да търсят начини за справяне с трудностите по един конструктивен начин когато програмите, които възрастните използват са:

- интерактивни, предполагат участие на децата, активност, изразяване на мнение и пр.;
- по теми, които вълнуват децата;

- използват различни методи на учене – материали, видеа, обучителни ресурси;
- се основават на ясна концепция.

Обещаваща практика

През месец октомври 2017 г. в партньорство със СУ "Сава Доброплодни", гр. Шумен, стартирахме иновативна дейност свързана с организирането на Детски правозащитен клуб. Детският клуб дава възможност на децата да развият комуникативните си умения, да работят в екип за постигане на общите цели, да прилагат знанията в училище, в къщи, в квартала, да информират и консултират връстници да осъществяват застъпнически кампании в подкрепа на връстници в нужда или по актуални проблеми, засягащи повече деца

Обещаваща практика

Във връзка с превенцията на асоциалното поведение и насилието през 2017 г. продължихме сътрудничеството с образователните институции, където социалните работници провеждат тренинги: "Добрата и лошата агресия", „Взаимоотношения между половете“, „Работа в екип“, „Толерантност“, „WEB 112.net“. Програма "По-добре да поговорим" провеждаха специалистите от КСУДС Видин с деца и младежи, настанени в Кризисен център. Тя има за цел да повиши уменията им да разпознават физическо, сексуално и емоционално насилие между връстници и между дете-възрастен, да се развият у децата умения за разпознаване на разликата между доверие, обич, обида, гняв, агресия и др.

Обещаваща практика

С инициативата „Да бъда адвокат на себе си“ 50 деца от учебни заведения в Стара Загора, участваха в интерактивно представяне на услугата „Синя стая“ и запознаване с нейната същност. Целта беше децата да придобият знания за своите гарантирани от закона права, да се научат да ги отстояват и да се ползват ефективно от тях. Чрез преживелищни техники участниците се запознаха със „Синята стая“ и разбраха повече за нейната същност. Децата преминаха през кратък тренинг по 15 човека.

Обещаваща практика – Клуб „Изследовател“

Около 300 деца от Стара Загора, участваха в ателиета и дейности съвместно с Клуб „Изследовател“ и специалисти от Комплекса. Целта е да се утвърждават сред децата и младите хора духовните ценности на българския народ, да се обогатяват познанията им за природата и да спомога за изграждането на добри взаимоотношения с хората. Работи се за физическото, интелектуалното, социалното развитие на децата и юношите. По-голяма част от дейностите са свързани със занимания навън – там където истинските приключения се случват – регулярни сбирки, лагери, екскурзии, походи, спортни и културни мероприятия, оставят ярки спомени в децата и юношите. Освен това, децата и юношите се учат да бъдат отговорни и активни граждани на страната ни като са подпомогнати да изградят в себе си ценности, които дават здрава основа за един достоен и пълноценен живот.

Обещаваща практика

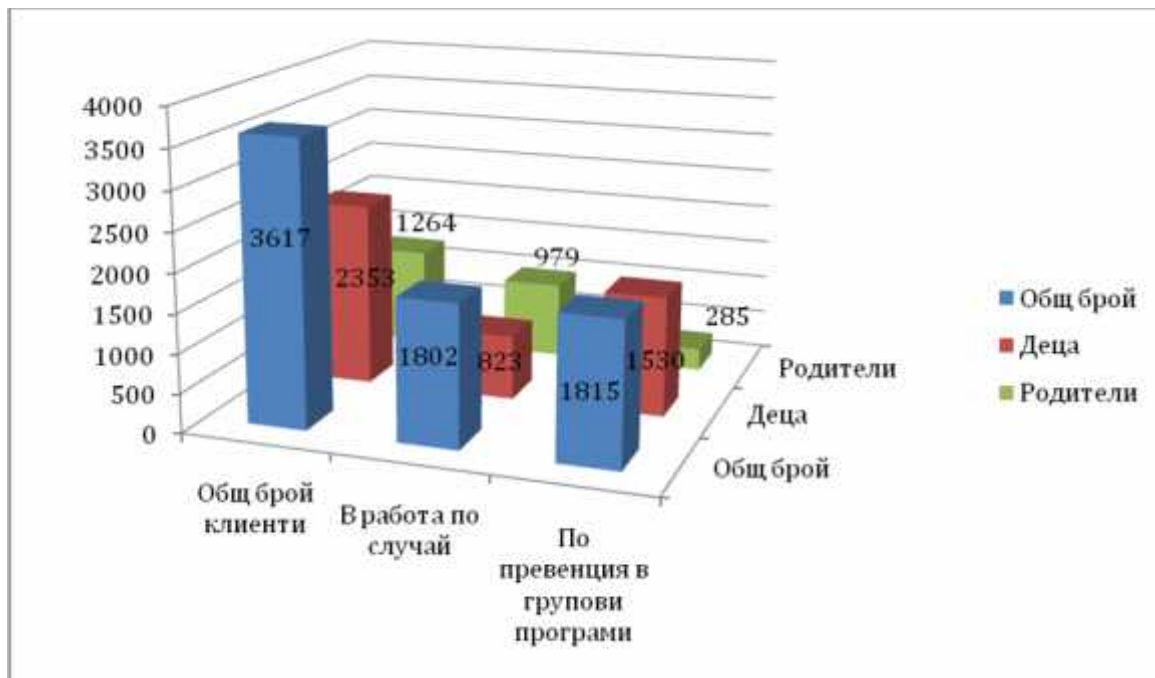
Национална кампания "Да бъдеш баща" /6 - 12 ноември, 2017/. Организирахме поредица от събития, които поставиха акцент върху значимата роля на бащата в живота на всяка дете. За поредна година, Комплексът за социални услуги за деца и семейства - Шумен насочва вниманието на общността към две значими дати - 19 ноември - Световен ден за превенция на насилието над деца и 20 ноември - годишнина от приемането на Конвенцията на ООН за правата на детето. Тази година на три от училищата - партньори на КСУДС / II ОУ Д-р Петър Берон"; МГ "Нанчо Попович" и СУ "Панайот Волов"/ предоставихме информационни материали и тематични табла, които бяха на вниманието на учениците през цялата седмица от 20 до 24 ноември. Темата беше представена и в предаването "Добър ден, Шумен", на Телевизия Шумен.

Обещаваща практика

По повод Първи юни – международният ден на детето специалисти от Центъра за обществена подкрепа София, организираха „Детска работилница за правата на децата“. Проведоха се два уъркшопа с деца от 5 и 6 клас на 16 ОУ в кв. Надежда. В събитието участваха общо 40 деца.

2.ПРЕВЕНЦИЯ НА НАСИЛИЕТО ПРИ ДЕЦА В РИСК/ВТОРИЧНА ПРЕВЕНЦИЯ

През 2017 г. социалните услуги, управлявани от ИСДП в трите Комплекса за социални услуги за деца и семейства в градовете Видин, Стара Загора и Шумен и двата центъра за обществена подкрепа в София, посрещнаха нуждите на **общо 3 617 деца и родители**, от които **2353 деца и 1264 родители**. От тях с направление са насочени **823 деца и 979 родители**.

Фигура 1. Клиенти, посрещнати в услугите, управлявани от ИСДП, през 2017 г.

Данните от работата ни и през 2017 г. показват, че водещите проблеми за децата в риск са свързани с различни форми на насилие – negliжиране/лоша родителска грижа/, емоционално насилие, изоставяне/раздяла, телесни наказания и физическо насилие, тормоз, включително от връстници и сексуални посегателства, злоупотреба и насилие.

Подкрепа на родители

Фигура 2. Подкрепа на родители.

2.1.

Анализът ни показва, че устойчиво нараства относителният дял на направленията за работа с родителите на децата в риск. Системата за закрила все повече се ориентира към работа и със семействата и близките на децата, особено при мерките за закрила в семейна среда.

Основният показател, по който съдим за промяната е относителният дял на родителите спрямо общия брой клиенти, показател който следим над 10 години. За 2017 г. родителите са 35%, но в работа по случай броят на направленията за деца и родители почти се изравняват - 751 за деца към 794 за родители. За 2016 г. съотношението при работа по случай е било 45% родители към 55% деца.

За 2016 г. относителният дял на направленията за подкрепа за реинтеграция е около 18% от всички направления за работа с родители, докато през 2017 г. е нараснал до 22,5%.

Това е сериозна промяна за последните десет години, която вероятно показва промяна в разбирането за закрила на децата, която не означава само работа с тях, но и с техните родители. Тя е и резултат от специфичното разбиране на ИСДП за работа по случай и работа с родителите на децата, като отделни потребители, отделни клиенти.

Добра практика

При постъпване на направление или заявка за подкрепа на дете обичайно се прави проучване на ситуацията, на проблема, на нуждите на детето и ресурсите по случая, което включва срещи и интервюта с родителите и близките и се изготвя професионална оценка. Ако тя покаже, че нуждите на детето могат да се удовлетворят основно в работата с него се изготвя индивидуален план за работа с детето. По-често оценката показва нужди на родителите, които могат да бъдат посрещнати, ако с тях заедно или по отделно се работи като със самостоятелен клиент. Тогава с родителя стартира работа по случай, който включва проучване, оценка и план за работа, изготвени от социален работник и екип, ако има необходимост. По този начин може да се разбере и посрещне родителското страдание, което обикновено е в основата на трудностите в родителството, което от своя страна води до трудности при детето.

2.2.

Работа по превенция на насилието през 2016 г. е била около 90% от работата с родителите, като 10% обхващат работата по обучение и подготовка на осиновители и приемни родители. През 2017 г. тя обхваща 86%, тъй като относителният дял на подготовка на осиновители и приемни родители е нараснал. Всички други форми на работа имат превантивно отношение към насилието над деца, но не се разпознават като такива.

Устойчиво се увеличава делът на превенция на емоционалното насилие над деца в семейството.

Превенцията на емоционалното насилие следва да се приеме като същност на работата при родителски конфликти, разводи и раздели, като същността на работата е

с родителите, не с децата. Прави впечатление, че делът на направления за работа при тежки семейни конфликти е около 7% за 2016 г., а за 2017 г. вече е 16%, който заедно с психологическото консултиране и медианите срещи, които също основно се прилагат при семейни конфликти, достига почти 40 % от работата с родители.

Обещаваща практика – Гарантиране на контакт с двамата родители в полза на детето

Работата при тежки семейни конфликти е насочена към овластяване на родителите, осигуряване на контакт на детето с всеки от родителите. Когато е необходимо, контактът е наблюдаван в специализирано помещение „Синя стая“, или друго подходящо място. Нашето разбиране е, че всяко дете има право на контакт със своите родители. Осигурихме контакт на изоставено на улицата бебе с родителите му, защото смятаме, че за бебето е добре да може да се раздели с майката и бащата през техните добри думи.

Анализът на нашата работа показва, че трудностите в подкрепата и постигането на резултати, съотнесени с най-добрия интерес на децата произтичат от недостиг на закон и граници, които да дадат сигурност на детето и възможност да се възползва от подкрепата.

В преобладаващата част от случаите не се прилагат решенията на съда за контакт на детето с отчуждения родител, като обичайно родителят, който полага грижи най-малко злоупотребява емоционално с детето.

Системата за закрила по-скоро не идентифицира родителските конфликти, родителското отчуждение като вид насилие над децата и неоправдано често само децата са насочени към ползване на услуги. Детето следва да е насочено към услуга само при условие, че е гарантирана емоционална сигурност., т. е работи се и с родителите.

Продължителността на конфликтите увеличава риска за децата и е необходимо да се предприемат мерки за закрила, включително с извеждане от семейството. Има

тенденция да се увеличават и случаите, които отдел „Закрила на детето“ насочва за подкрепа при тежки семейни конфликти и родителско отчуждение. Подкрепата, оказана **на деца при тежки семейни конфликти и в медиирани срещи е общо 161 случая за 2017 г.** От анализа на случаите може да се каже, че голяма част от децата са в тийнейджърска възраст и са имали нужда от подкрепа за преодоляване на възрастови кризи. Друга част от децата живеят в конфликтни семейни взаимоотношения и кризи след развод на родителите.

Обещаваща практика

Медиирани срещи: Родителите са се развели преди две години и момчето /5 години/ е останало с майка си и нейните родители. Не е виждало баща си повече от година и половина. Бащата настоява да се вижда с детето и майката казва, че тя не се противопоставя, защото си дава сметка, че детето има нужда от контакт със своя баща. Срещите се извършват в ЦОП и се медиират от психолог. Детето отказва да се види с баща си, майката стои до него, гали го и му говори: „Не се бой, аз съм тука, не се притеснявай...“. Психологът се договаря с детето, че бащата може да влезе в кабинета само да го види, че детето ще говори с него само когато и ако реши. Първоначално майката също е в кабинета, защото детето отказва да бъде без нея. Постепенно и в резултат на работата с майката по посока на промяна на нейните послания към детето, детето започва да остава само с психолога, а бащата присъства. След продължителна работа детето разбира, че може да говори с баща си, без това да бъде „предателство“ към майка му и контактът постепенно се възстановява. Като последица, детето започна „да се отлепя“ от майка си, да играе спокойно със своите връстници, да става по-автономно.

2.3.

Превенцията на раздялата на детето от родното му семейството е ефективна, когато са налице обединени действия за повишаване на родителския капацитет, социално подпомагане, заетост, жилищна подкрепа и пр. на семейството. Бедността, ниското

образование, липсата на заетост продължават да бъдат факторите за извеждане на деца от техните семейства.

През годините изградихме последователни действия и пакет от услуги за родителите, които имат трудности в грижата за децата. Във всички структури работим по специализирана рамка за оценка на родителския капацитет и разширеното семейство, в която извеждаме готовността за реинтеграция на дете, или нуждата от подкрепа преди реинтеграция. Случаите са много динамични, но преобладават изведената нужда от подкрепа за добро родителство, която минимално е 6 месеца, а в доста случаи и дългосрочна за една година. След становище до отдел „Закрила на детето”, за възможна реинтеграция продължаваме с подкрепата на семейството в грижите за детето след осъществената реинтеграция. Общо 146 са клиентите за оценка на родителски капацитет, а 220 в подкрепа за реинтеграция и след реинтеграция. Отчитаме че при около 10% от всички случаи в процеса за подкрепа реално не се осъществява връщане на дете в биологичното семейство, независимо от предоставената подкрепа от страна на специалистите. В случаите след реинтеграция можем да отчетем, че са единични случаите при които отново се налага извеждане на детето от биологичното семейство.

Обещаваща практика

Вътрешно екипни срещи по случаите на детето и на родителите. Най-малко два пъти в месеца се провежда обща екипна среща между специалистите, работещи с родителите и с детето. В срещата задължително участва представител на ръководния състав на услугата.

Анализът на данните показва трудности при превенция на раздялата/ разсиновяването/ при децата, които са осиновени. И през тази година се запази тенденцията за насочване на все по-малки деца, поради поведенчески трудности и невъзможност на образователната система да посрещне нуждите им.

Общо 45 осиновени деца са получили подкрепа в работа по случай от екипите на услугите в градовете Шумен, София и Стара Загора. ОЗД издава направление, когато е изведен сериозен риск в семейството - тежки конфликти и девиантно поведение на детето. В КСУДС Стара Загора са работили по 2 случая за разсиновяване на деца, които

са изслушвани и в Специализираната стая. От ОЗД обикновено казват, че родителите не искат, а те не могат да ги задължат. По някакви причини системата за закрила отказва да делегира задължителното наблюдение след осиновяване към социалните услуги за деца и семейства в риск. Независимо от многото усилия и срещи с ОЗД за издаване на направления за подкрепа след осиновителския период направления не се издават от ОЗД към доставчиците. За изминалата година единствено към ЦОП София има издадени 3 направления за работа със семейство след осиновяване. Това прави помощта често твърде закъсняла и неуспешна, което повишава риска от разсиновяване.

Обещаваща практика

Група за осиновители. Това е модел на групова работа, в която осиновителите могат да споделят, да поставят въпроси, които ги занимават и да търсят отговори през специалиста и опита на другите семейства.

Действаща група за подкрепа на осиновители има в услугите в гр.Шумен и гр. София. През 2017 г. в групите участват общо 20 осиновители и кандидат-осиновители.

2.4.

Може да се каже, че има връзка между възрастта на децата и спецификата на проблемите на родителите, по които те търсят помощ или са насочвани да търсят подкрепа. През 2017 г. се забелязва тенденция на повече заявки от страна на родители на тийнейджъри.

Забелязва се, че родителите като цяло имат по-голяма сензитивност към търсенето на професионална подкрепа, тогава когато децата са на прага на юношеството или вече са в тази възраст. Вероятно защото авторитарният модел на възпитание поставя на сериозно изпитание комуникацията с децата през този период.

Работата ни с родители, чиито деца са в предучилищна възраст или начална-училищна най-често е във връзка с трудности при адаптацията на детето в училище, спазване на правила и изисквания, трудности в общуването с връстници, в т.ч и агресивни прояви. Усилията на специалистите са насочвани към това да оказват подкрепа на родителите

за по-доброто познаване спецификите на съответната възраст, която се намира тяхното дете/деца, както и за формиране умения за активно слушане и разговаряне с тях.

2.5.

Има професионално разбиране, че настаняването на дете извън родното му семейство е травматично преживяване, което се нуждае от придружаване и подкрепа. Има индикатори за преодоляване на разбирането, което е сред професионалистите от системата за закрила на детето и от екипите по приемна грижа, че щом е мярка за закрила това непременно се приема и от детето, като защита. На национално ниво все още продължава разбирането децата, настанени в приемна грижа, да се насочват към услуги само при „наличие на проблем“.

През 2017 г. от директната работа с направление от ОЗД в услугите, които управлява ИСДП, най-голям процент заемат случаите, по които сме **подкрепяли деца, настанени в приемни семейства – 231 и още 29 са случаите на деца, настанени в резидентни услуги от общо 751 направления за работа с деца**. Възможността с детето да работят различни специалисти е от изключително значение, защото тези деца са преминали през различни травматични събития и тежки емоционални кризи, имат много трудности в общуването, споделянето и изграждането на доверителна връзка.

Фигура 3. Подкрепа на деца.

Подкрепата на децата е организирана, от една страна чрез индивидуална психологическа и социална подкрепа от ключовия специалист, който изготвя оценка и създава специфична доверителна връзка с детето, също така и чрез включване на децата в специализирани групови програми. Водещите посоки на работа са за разбиране, сглобяване, осмисляне, приемане на личната история; намиране на смисъл, проектиране в бъдеще.

Обещаваща практика

*Програма за работа с личната история „Моята идентичност“. Това е програма за индивидуална работа с деца с разпокъсана история, насочена към подкрепа за резиланс, базирана на наративния и системния подходи. Обхваща набор от сесии насочени към осмисляне на историята, на неговите опори, придаване на нов смисъл на събития.*¹²

¹² ИСДП, 2017 г. Деца в конфликт със закона, Наръчник за професионалисти, кн. Идентичност и житейска история. Книга на живота.

Паралелно с индивидуалната психо-социална подкрепа, изготвяне на психологически характеристики и подготовка за осиновяване, децата се включват в ателиета и групови програми. Участниците успяват през изкуството да изразяват своите емоции и да отработят негативните преживявания.

Подготовката за осиновяване на децата в алтернативна грижа, която през 2017 г. беше изведена и чрез направления при вписване в регистъра, постави сериозни предизвикателства. От една страна, информирането на детето и търсенето на мнението му за това вписване е важен акт на гарантиране на правото на детето на участие, от друга въвеждане на темата за осиновяване, без да е налице реална процедура е възможно да бъде акт на травмиране на детето.

Необходимост от подготовка за осиновяване се изведе и при децата и приемните семейства, в които са настанени преди това, както и последваща подкрепа. Имаше случаи, при които приемните родители са се грижили дългосрочно за деца и те са осиновени в чужбина на висока възраст, но вече не поддържат контакти помежду си. В тези случаи по време на супервизиите силно впечатление правеше вълнението на приемните родители и желанието им да скрият емоциите: „Не мислете, че плача, та аз съм професионален родител и не трябва да имам чувства.” Това поставя и въпроса за разбирането на професионалната приемната грижа, напълно отхвърлящо създаване на връзки между приемния родител и настаненото дете и нуждата от последваща професионална подкрепа за справяне с раздялата.

Обещаваща практика

В рамките за подготовка на детето за вписване в регистъра за осиновяване социалните работници и психолозите работят с децата за осмисляне на личната история, разбиране на временния характер на алтернативната грижа, в зависимост от възрастта на децата проектиране в бъдеще. Директната подготовка се прави само при наличие на кандидати за осиновяване на детето.

3.ПРЕВЕНЦИЯ НА ВИКТИМИЗАЦИЯТА /ТРЕТИЧНА ПРЕВЕНЦИЯ ПРИ ДЕЦА, ЖЕРТВИ НА НАСИЛИЕ

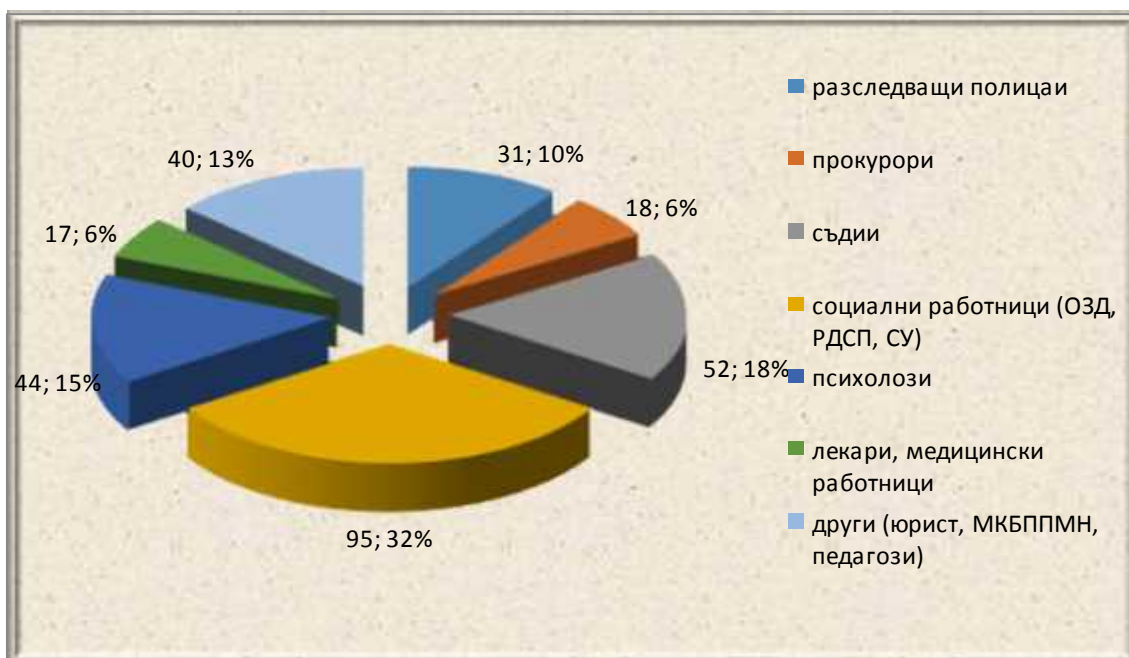
Опитът на ИСДП в работа с деца, жертви на насилие и техните семейства е повече от петнадесет години и включва редица национални и международни изследвания, обучения, предоставяне на специализирани услуги като Спешен прием, Кризисен център, подкрепа за дружелюбно правосъдие, Детски център за застъпничество и подкрепа Зона закрила.

3.1.

Методологията на анализа обединява качествени и количествени методи и дава основание да се правят надеждни изводи.

Методи за набиране на информация - Анализът на ситуацията по отношение на превенцията на вторичната виктимизация на децата, пострадали от насилие или престъпление се основава изключително на данни, набрани от Институт по социални дейности и практики чрез:

3.1.1.Участващо изследване в действие 2016-2017 (Action Participatory Research) по време на обучение на 1134 социални работници, медицински специалисти, полицаи, прокурори, съдии и др. (виж фиг.4). Докладите на обучителите са по обща рамка за анализ, като се основават на работата на участниците в обучението по еднакви казуси във всички групи, анализирани са 28 доклада от обучителите. Общият брой на участниците в изследването е 297.

Фигура 4. Участници в изследване в действие.

Изследването се основава на обобщени наблюдения при срещите и супервизиите, следващи обученията, от проведени над 80 супервизии на междуинституционални екипи в 28-те областни градове, през анализ на докладите; преглед на над 300 случая на пострадали деца, през контент анализ; данни от интервюта с 37 пострадали деца и техните родители, а също и от уязвими възрастни жертви на престъпления. В анализа са включени и данни от изследване¹³ за 2017 г. от преглед на случаите, преминали през специализирани помещения¹⁴ за разпит на деца или услуги за подкрепа. Данните са набрани чрез анкети и анализ на документация, съхранявана в специализираните помещения за разпити у нас. Обхванати са общо 12 от всичките съществуващи към момента 21 специализирани стаи за разпит. Това са помещения в социални услуги, с които ИСДП поддържа връзка на подкрепа, информационен обмен и общи усилия за

¹³ Общата бройка на обхванатите в изследването уязвими жертви за 2016 и 2017 г., проведено от ИСДП относно съществуващата практика у нас за защита на правата на пострадалите от престъпления деца и предприемане на специални мерки за защита в рамките на правосъдието и по време на участието им в правни процедури, е **446 деца и възрастни**, като от тях 290 са случаите на деца, преминали през сини стаи, 119 са описаните и прегледани по време на предоставени 112 супервизии на случаи и 37 са включените през интервюта. При преминалите през сините стаи случаи на деца се вижда, че по-често това са момичета и са малолетни деца, т.е. под 14 годишна възраст.

¹⁴ От 2008 г. ИСДП подкрепя развитието на мрежа от специализирани помещения за разпит на деца, жертви на насилие или престъпления.

промяна на ситуацията в страната ни¹⁵. Изслушванията и разпитите в тези помещения са най-често с деца, жертви или свидетели на сексуални посегателства, домашно насилие, дела за родителски права и др. Има и случаи на малолетни и непълнолетни, които са извършители на противообществени прояви. По време на обученията и последващите супервизии е валидирана Рамка за първоначална индивидуална оценка по смисъла на Директива 2012/29 .

3.1.2. Количествени данни и годишен анализ на работата на специализирани услуги за подкрепа на деца, жертви на насилие Зона заКрила в Монтана и Шумен.

3.1.3. Количествени данни и годишен анализ на работата на социалните услуги, управлявани от ИСДП – КСУДС Шумен, КСУДС Видин, КСУДС Стара Загора и ЦОП „Славейков“ и ЦОП „Надежда“ в София.

3.1.4. Официални статистически и други данни по темата.

2017 година е втората година на реално изпълнение на изискванията на Директива 2012/29 на ЕС, която изисква въвеждане на минимални стандарти за защита на жертви на насилие, особено на най-уязвимите сред тях като жертви на домашно насилие, деца, хора с увреждания и други. Директивата в действителност, изисква от държавите да съобразят своите наказателни производства по посока на отчитане на нуждите на жертвите на престъпления. Тъй като държавните структури, отговорни за транспонирането твърдят, че тя е въведена в България¹⁶, ние приемаме като основни критерии за анализ и изводите, произтичащи от него, изискванията на Директива 12/29 по отношение на въвеждане на минимални стандарти при деца, жертви на престъпления. Още веднага трябва да кажем, че по смисъла на Директивата децата по презумпция са уязвими жертви.

Критерии за анализ на набраната информация е прилагането на Директивата 2012/ 29 по отношение на децата, пострадали от престъпления – информирани на жертвите на

¹⁵ Изследването е проведено в рамките на проект „Project „Justice befriends the child – training of practitioners for better cooperation”, финансирана от ЕК по договор № JUST/2014/JACC/AG/VICT/7465 и обхваща период на проучване януари 2016 г. и ноември 2017 г. Това са т.нар. „синя стая” за разпити на деца в градовете: Благоевград, Бургас, Видин, Дупница, Монтана, Пазарджик, Пловдив, Русе, Сливен, София, Стара Загора и Шумен.

¹⁶ Писмо на МП до НМД

престъпления за правата им, мултидисциплинарен и междуинституционален подход, бързина на правораздаването, прилагане на мерки за щадящо правосъдие в съответствие с индивидуалната оценка, достъп на жертвите до услуги за възстановяване.

3.2.

Продължава да има трудности при набиране на данни. Има различие между набраните от ИСДП данни за работа с деца, жертви на насилие и официалните данни на системата за закрила. Има различие между данни на различните държавни структури. Това различие е както по отношение на броя и видовете насилие, така и по отношение на работата с тях.

Първото противоречие е по отношение на общия брой деца, жертви на насилие. Общият брой на сигналите за деца, жертви на насилие постъпили в ОЗД/ДСП за 2017 г. е 1282¹⁷. Според данните на Агенция Социално подпомагане, случаите на насилие¹⁸, с които е работила системата за закрила общо за страната са едва 382, от общо 1282 сигнала за насилие над деца, приети в системата за закрила. Само в услугите, управлявани от ИСДП през 2017 г. обаче е работено по 298 случая на насилие. По данни на Държавна агенция за закрила на детето¹⁹ всички лицензирани доставчици в страната са работили с 2207 случая.

Има различие между данните на системата за закрила и тези на полицията и Върховна касационна прокуратура. По данни²⁰ на ВКП само за периода 01.01.2017 г. до 30.09.2017 г. образуваните досъдебни производства за пострадали деца по всички текстове на Наказателния кодекс е 3032, а от тях 696 са образуваните досъдебни производства за престъпления срещу личността на деца.

¹⁷ Официални данни на АСП за 2017 г.

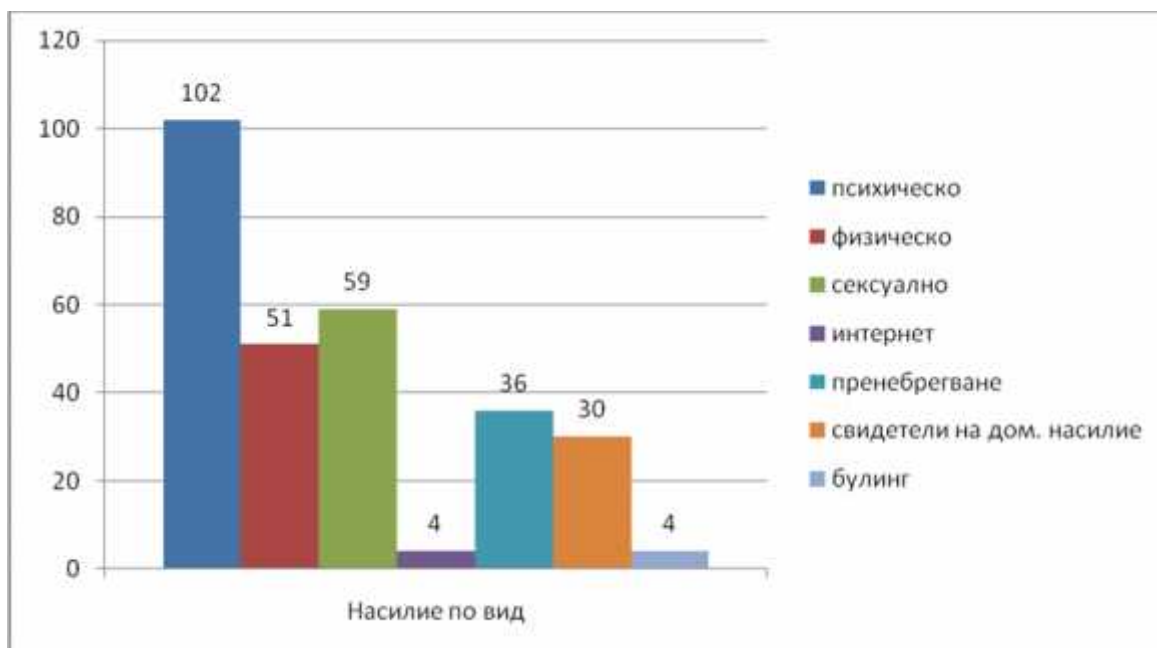
¹⁸ НМД, Бележник 2018 г.стр.87

¹⁹ НМД, Бележник 2018, стр. 87

²⁰ Данните са предоставени от ВКП по искане на ИСДП на национална конференция на 17 ноември 2017 г. по проект Project „Justice befriends the child – training of practitioners for better cooperation” по договор № JUST/2014/JACC/AG/VICT/7465

Данни за случаи на деца, жертва на насилие, по вид от всички услуги, включително специализирани								
Услуга	Общ брой жертви на насилие	Физическо насилие	Сексуално насилие	Психическо насилие	Интернет насилие	Пренебрегване	Свидетел на дом. насилие	Буллинг
ЦОП – КСУДС, Видин	35	2	11	21	1	0	0	0
КЦ – КСУДС, Видин	15	7	5	1	0	2	0	0
ЦОП - "Пиротска", София	87	10	6	54	3	14	0	0
ЦОП "Надежда", София	34	7	4	13	0	10	0	0
ЦОП Стара Загора	31	8	7	12	0	4	0	0
Специализирани услуги ЗонаЗакрила	96	29	26	1	1	6	30	3
Общо	298	63	59	102	5	36	30	3

Таблица 1. Случаи на деца, жертви на насилие, по които е работено в социалните и специализирани услуги, управлявани от ИСДП, разпределени по вид насилие.

Фигура 5. Данни от услугите, управлявани от ИСДП по вид насилие.

На следващо място, противоречието в данните показва също, че докато според официалната статистика най-много са жертвите на физическо насилие, то според данните от социалните услуги за деца и семейства в риск и специализираните услуги,

които ИСДП управлява, най-много са случаите на психическо насилие. Причините за това сериозно разминаване могат да бъдат различни, но според нас те са:

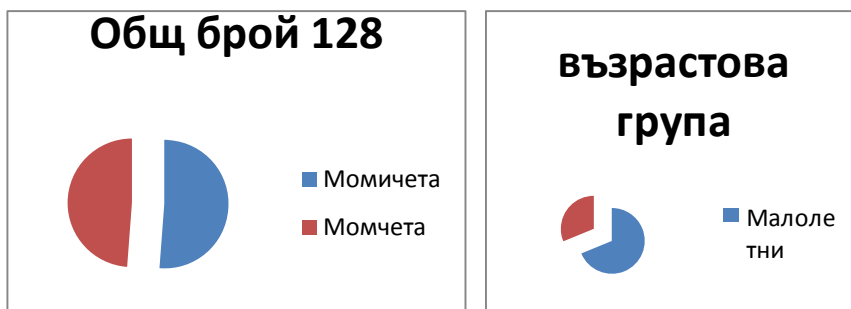
- субективизъм при идентифициране на случаите на насилие, липса на общи критерии;
- неразпознаване от системата за закрила на случаите на тежки родителски конфликти, включително случаи на родителско отчуждение като проява на насилие;
- несигнализиране на случаи на училищен тормоз от страна и на родители, и на училища;
- неинформирание на ОЗД по много случаи на престъпления над деца, които са сигнализирани в полицията.

Данните от услугите, управлявани от ИСДП показват, че през 2017 г. е работено с 298 деца, жертви на насилие. В сравнение данните, подадени от АСП за всички деца, жертви на насилие, за които са отворени случаи след подаден сигнал в системата за закрила през 2017 г., са 382 случая²¹.

Тези данни повдигат известни въпроси – доколко националната статистика на АСП обхваща реално всички деца, жертви на насилие, с които е работено в страната и би следвало да се направи анализ на това. Като възможно обяснение според нас е, че отделите „Закрила на детето” разглеждат случаите на деца, жертви на насилие в комплексност от рискови фактори и не определят насилието като водещо страдание за децата.

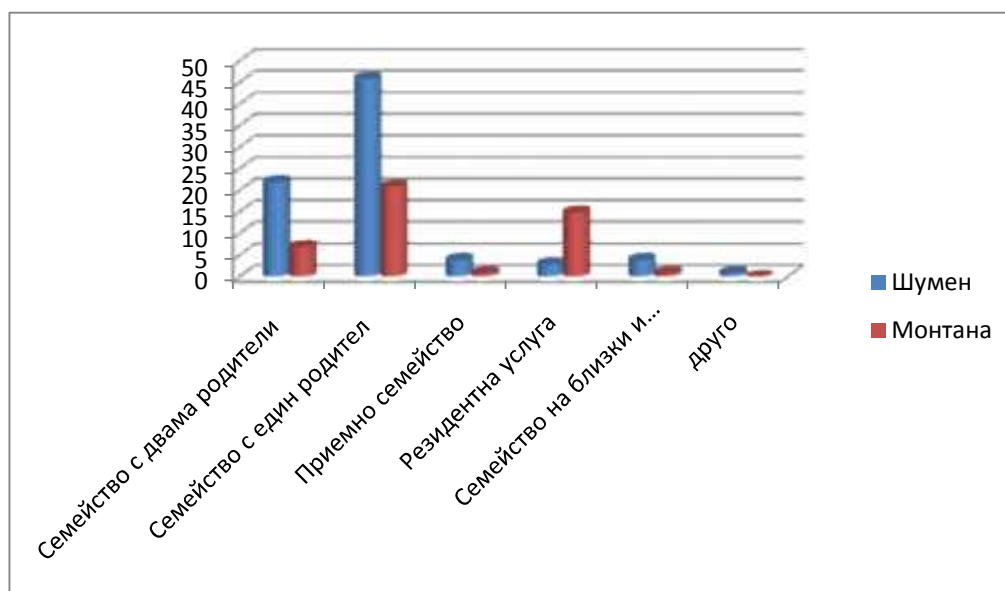
Данните от специализираните услуги Детски център за застъпничество и подкрепа Зона заКрила за деца, жертви на насилие и техните семейства в общините Шумен и Монтана показват, че през 2017 г. през Детските центрове за застъпничество и подкрепа Зона За Крила в гр. Шумен и гр. Монтана са преминали общо 128 деца (80 в Шумен, 48 в Монтана). От тях 67 са момичета и 61 са момчета. Малолетните са 89, а непълнолетните са 39.

²¹ Данни от АСП за периода 01.01.2017 до 31.12.2017 г.

Фигура 6. Общ брой деца, с които са работили Зоните заКрила, разпределение по възраст и пол.

Повечето от децата живеят при биологичното си семейство, предимно в семейства с един родител.

Фигура 7. Семейен статус на децата в Зоните заКрила

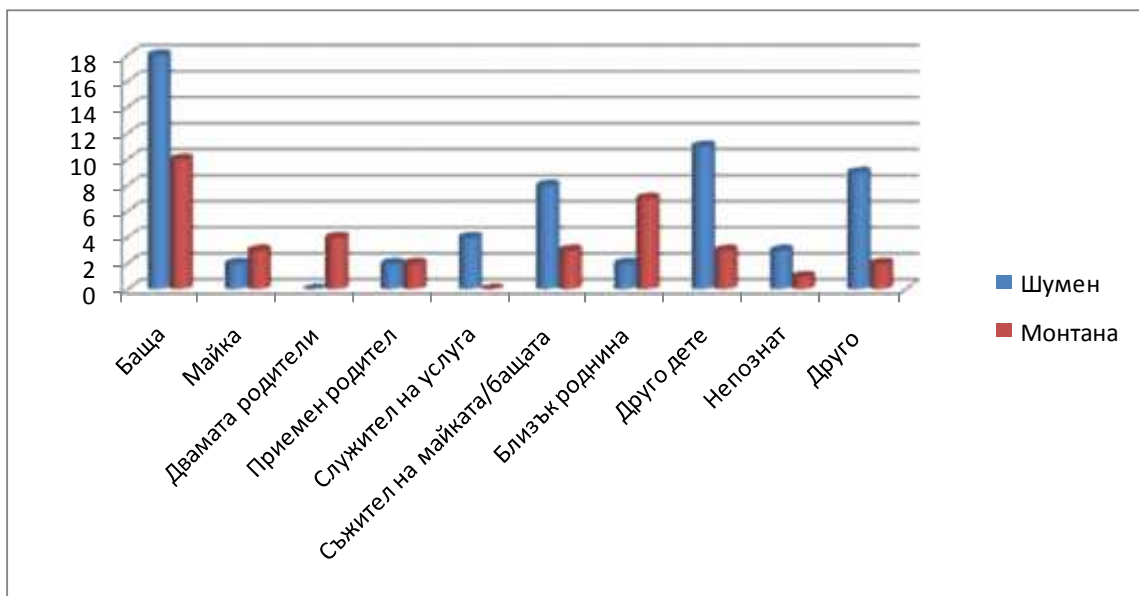
Впечатление прави, че Зона Закрила - Монтана, в сравнение със Зона Закрила - Шумен работи по доста повече случаи на деца, настанени в резидентна услуга – ЦНСТ, КЦ, ЗМБ. Повечето деца са насочени към Зона Закрила Монтана за предоставяне на психосоциални консултации.

Най-много от децата, с които са работили двете Зони заКрила /33/ са били свидетели на домашно насилие 30 (вкл. един случай на убийство); следва физическо насилие – 27 деца (по време на граждански производства се разбира за 2 деца, жертва на физическо насилие), сексуално насилие - 26 деца, negliжиране – 6 деца, булинг – 3 деца, он-лайн

насилие- 1 от случаите на сексуално насилие е комбиниран с он-лайн насилие, само психическо насилие – 1 дете.

Освен по случаи на деца, жертви на насилие/престъпление, двата центъра са работили и по случаи на родителски конфликти /при които децата са в хипотезата на психично насилие/, както и с деца, които са заподозрени в извършване на престъпление и са били подготвяни за разпит и разпитвани в синя стая. Двете Зони са работили и в случаи на деца, жертви на престъпления: 2 деца са жертви на ПТП и 2 – на склоняване към просия.

Всички данни показват, че насилието над деца се извършва от близки, познати хора, преди всичко от членове на семействата.

Фигура 8. Предполагам извършител.

Както се вижда, почти всички случаи на насилие са извършени от хора, с които децата са в доверителна връзка²² – членове на семейството, близки, познати, де факто децата са познавали извършителите на деянията срещу тях. Освен това насилието в болшинството случаи е извършено в дома на детето, което повдига въпроса за използването на насилието като средство за решаване на конфликти в семейството и използване на насилието като средство за възпитание на децата. Сексуалното насилие

²² <https://rm.coe.int/16800d3832> Тук е използвано тълкуванието на доверителна връзка, дадено в разяснителния доклад на Конвенцията на Съвета на Европа за закрила на деца от сексуално насилие и сексуална експлоатация

отново е извършено предимно от познати – в семейството, близък, роднина, съсед, в един от случаите имаше съмнение за служител на социална услуга. Към момента Зона заКрила е услуга, която работи с децата, жертви на насилие, с родителите, които не малтретират децата си и с родители, които са извършили насилие. За работа с родители насилници ИСДП има специално разработена програма и в допълнение екипите на двете Зони бяха обучени от международен експерт.

В Зона ЗаКрила - Шумен е работено през годината с общо 31 родители, като от тях 6 случая са на родители, извършили насилие. При един от случаите родителят-извършител е насочен директно от съда.

В Зона заКрила - Монтана е работено с 24 родители, като е провеждана психосоциална подкрепа само на 1 случай на майка, която със своето negliжиращо поведение е поставила в сериозен риск за здравето и живота малкото си дете.

3.3.

Съществува очакване и желание за промяна в работата с деца, жертви на насилие сред немалка част от специалистите от всички професионални групи – полицаи, прокурори, съдии, социални работници от системата за закрила, социални работници от социалните услуги, медицински служители и пр., което очертава необходимост от продължаване на дейности, които ги свързват на местно ниво.

Във всички обучения имаше хора, които носят идеята за смисъл в това, което правят и то смисъл за хората, за резултатите. Има места в страната, където тези хора имат контакти помежду си, работят заедно и функционират като една неформална мрежа за реформа.

Сред магистратите изразените желаниа за промяна са по отношение на бързина на процеса, специализирането на прокурори и съдии, възможности за гъвкавост при работата си и междуинституционалното сътрудничество.

При полицаите най-сериозен интерес и желание за промяна, разбирано като обучение, специализиране, взаимодействие с другите служби проявиха разследващите полицаи, вероятно защото проблематиката на обучението е директно свързана с техните професионални функции, а като съдържание беше много ново за тях.

Сред помагащите специалисти активните агенти на промяната могат да се открият и в средите на системата за закрила, и сред доставчиците на социални услуги, най-сериозните желания са по посока на още по-добро взаимодействие, взаимно сигнализиране, повече уважение към техния труд. Изследването показва, че наличието на ЦОП в общините е сериозен ресурс за подкрепа на децата, преживели насилие и техните семейства.

Като сериозен ресурс се определя и наличието на специализирана услуга Зона закрила в градовете София, Монтана, Шумен, както и други специализирани услуги като Кризисни центрове, Спешен прием, понякога и „Звено майка и бебе“.

Прилагането на щадящи процедури при разпит на деца се разширява. Вече има достатъчно натрупан опит, който може да бъде проучван и анализиран с цел да се подобри практиката за разпити на деца. Проведеното изследване в 12 от действащите сини стаи показва, че през 2017 г. са проведени разпити с обща продължителност 157 часа. В същото време обаче все още липсва достатъчно публичност и информираност за добрия опит и модели на разпити с пострадали деца.

От направения годишен анализ, директорите на услугите в Стара Загора и Видин, отчитат двойно повече заявки от ДСП/ОЗД за провеждане на разпити в специализираните стаи, за деца, жертви и свидетели на насилие, както по наказателни, така и по граждански дела. Общият им брой, само за Стара Загора, Видин и София е **166, като 74** от тях са подготвяни и придружавани за участие в съдебни процедури.

3.4.

Има значително нарастване на прилагането на практики на щадящото правосъдие за децата. Все още те се прилагат за относително малък брой пострадали, преимуществено при деца, преживели сексуално насилие и при граждански дела. Тези практики по-често се прилагат частично, т.е. при не малка част от случаите се ползва само помещението.

Както беше казано по-горе, общият брой на сигналите за деца, жертви на насилие постъпили в ОЗД/ДСП за 2017 г. е 1282 и по данни²³ на ВКП за периода 1.01.2017 до 30.09.2017 г. образуваните досъдебни производства за пострадали деца са 3032, от които 696 за престъпления срещу личността на деца. Тази бройка на пострадали деца по престъпления срещу личността им значително надхвърля обхванатите 178 случая в действащите сини стаи. Дори ако прибавим към тях бройката от допълнителните стаи във Варна, Козлодуй и Плевен, изградени от МП²⁴, където са разпитани или изслушани още 17 деца, то общата бройка ще бъде 195 деца в 71% от действащите специализирани помещения, което е не повече от 6% от всички досъдебни производства, касаещи деца или около 27%²⁵ от тези производства, които касаят престъпления срещу личността на детето.

По данни на анализа, изготвен от ИСДП, през сините стаи в 12 общини за 2016 г. и до ноември²⁶ 2017 г. са преминали 291 деца. Само за 2017 г. общият брой на случаите на пострадали деца, преминали през включените в изследването 12 сини стаи, е 178. От тях 40% са пострадали от сексуално посегателство, близо 3% са пострадали от домашно насилие или свидетели на такова; около 10% са пострадали от физическо насилие и малко повече от 47% са били изслушвани по граждански дела или като свидетели по други наказателни производства, най-често свързани с конфликт между родителите или упражняването на родителските права.

Пакетът услуги за щадящо правосъдие функционира на областно ниво и е достъпен за **малките и големите населени места в областта**, както и за съседни съдебни райони, които нямат отворени сини стаи. Често извършителите са познати за децата, поради което децата се чувстват объркани да съобщават насилието и понякога го търпят с години. В по-голяма част от случаите децата са разкрили насилието след като

²³ Данните са предоставени от ВКП по искане на ИСДП на национална конференция на 17 ноември 2017 г. по проект Project „Justice befriends the child – training of practitioners for better cooperation” по договор № JUST/2014/JACC/AG/VICT/7465

²⁴ По данни на Министерство на правосъдието в новоизградените сини стаи по проект на Министерството в градовете Плевен, Козлодуй и Варна за 2017 г. са преминали общо 17 деца, жертви или свидетели, участващи в наказателни и граждански дела. Общият брой на децата, преминали през специализираните помещения е общо 195 деца. Това са данните от общо 15 действащи специализирани помещения за изслушване или разпити на деца от всичките, изградени в страната 21 помещения.

²⁶ Данните са изнесени на национална заключителна конференция на 17 ноември 2017 г. по проект Project „Justice befriends the child – training of practitioners for better cooperation” по договор № JUST/2014/JACC/AG/VICT/7465, организирана от ИСДП със специалното участие на Омбудсмана на Република България.

вече е изминало време – седмица, месеци, а често и година/и. Повечето от обхванатите от сините стаи деца, включени в изследването според данните за 2017 г., са от областен голям град – 45% от децата в синя стая, а 23 % от децата са от села и 10% от малък град.

3.5.

Интегрираният, междуинституционален и мултидисциплинарен подход се осъществяват по-скоро епизодично, като отделни добри практики, което е резултат от трудности при взаимното сигнализиране, обмен на информация и недостиг в разбирането за интегрирано управление на случай на дете, жертва на насилие или престъпление.

Съществуващият национален механизъм за координация (КМ) като обща рамка успява частично да гарантира връзка между институциите при сигнализиране на случаи на насилие над деца. Може да се каже, че срещи по КМ се свикват, когато системата за закрила е сигнализирана и когато случаят е разпознат като насилие.

Обещаваща практика.

Детският център за застъпничество и подкрепа работи с деца, пострадали от всички форми на насилие и техните семейства, като обхваща деца, жертви на насилие, което е извършено в миналото, така и случаи на актуално. И двата центъра в Шумен и Монтана работят с регионален обхват.

Методът, който се използва е работа по случай с два компонента–изготвяне на индивидуална оценка на пострадалото дете и изготвяне на индивидуален план за подкрепа. Дейности в Зона ЗаКрила:

- *Подкрепа на ОЗД за осигуряване на защитена среда за детето, да се спре насилието;*
- *Придружаване на детето за достъп до адекватни медицински грижи;*
- *Правно консултиране, информиране и застъпничество за правата на детето участник в правни процедури и застъпничество за правата на детето пред други институции;*

- *Щадящо участие в правни процедури- оценка, подготовка и подкрепа на разпита от подготвен специалист в специализирано помещение за изслушване „Синя стая“;*
- *Психо-социално придружаване;*
- *Психологическа и терапевтична подкрепа за възстановяване от травмата.*

Ани е момиче на 9 г., жертва на тежко сексуално насилие от биологичния си баща, което е било продължително във времето. Има данни за около три години. Ани произхожда от семейство, което живее в малко населено място, в общинско жилище - гарсониера. Родителите са с нисък социален статус, безработни, издържат се от социални помощи. Майката има три деца от предишно съжителство, които са осиновени. От настоящото съжителство има четири родени деца, като най- голямото е пълнолетно момче, което работи в чужбина. В семейството се отглеждат три деца: 2 момичета – Памела на 13 години, Ани на 9 г. и едно момче – Боби на 6 години. След раждането Ани е била настанена за 1 година в ДМСГД, след което е реинтегрирана. Бащата злоупотребява с алкохол. Същият е осъждан за сексуално посегателство в минал период над момче /няма повече данни, това е било преди да заживее с майката на детето/.

Сигнал за насилието подава майката на детето към РУ МВР Детска педагогическа стая, след като детето споделя, че му е много лошо и се чувства недобре и разказва за случилото се с баща му. В процеса на проучване се установява, че детето е споделяло за насилието и друг път, но не му е обръщано внимание. От страна на инспектор ДПС са предприети следните стъпки: спешен преглед от съдебен лекар, издаване на заповед за полицейска закрила на детето в Център за спешен прием към социална услуга, а бащата е задържан, като пред органите на МВР признава за извършеното деяние. На следващия ден след сигнала е свикана среща по Координационен механизъм. На срещата присъстват представители от ОЗД, ИДПС, Община, директорът и юристът на ДЦЗП Зона ЗаКрила. Взети са решения за осигуряване на защита и сигурна среда на трите деца: престоят на детето да се удължи в ЦСП и предвид тежестта на деянието да се изведат и другите две деца от семейната среда и също да се настанят в ЦСП. Планирани са и последващи действия:

- Кризисна интервенция за детето и неговите брат и сестра, които са изведени от семейната среда;
- Спешна среща на специалистите от Зона заКрила с разследващ полицай, който поема случая на момичето и проучва само чрез разпити на майката и бащата;
- Стартира индивидуална оценка на детето, изготвена от психолог от Зона заКрила;
- Планира се разпит на детето пред съдия в специализирано помещение „ Синя стая”;
- Стартира и досъдебно производство;
- На детето е назначен особен представител;
- Около детето е сформиран междуинституционален екип в който участват: водещ случая социален работник от ОЗД, ключов специалист от Зона заКрила, юрист от Зона заКрила, разследващ полицай, специалист от социалната услуга/ Център спешен прием/.
- ОЗД да издаде направление към ЦОП по местоживееене за оценка на родителския капацитет на майката;
- С детето интензивно започва психо-социална подкрепа от психолог от Зона заКрила.

След планираните действия междуинституционалният екип около детето осъществява ежедневни срещи за обсъждане на развитието на случая. От страна на психолога е изготвена интегрирана оценка на детето в Зона заКрила, след което е предоставена на всички партньори по случая. Интензивни срещи са провеждани и със специалистите от ЦОП във връзка с изготвяне на оценката на родителския капацитет на майката. След изготвяне на оценката на родителския капацитет са проведени срещи по напасване с приемно семейство, на което е представен профила на детето и е извършена подготовка на семейството по отношение на евентуална симптоматика на детето след настаняването.

Ани е изслушана еднократно в Синя стая от подготвен за това специалист на Зона заКрила, като разпитът е планиран за след седмица след подаване на сигнала с оглед на необходимостта от стабилизиране на психо-емоционалното състояние на детето и осигуряване на медицински прегледи и терапия. На разпита присъстват

разследващ полицай, началник ОЗД, съдия, прокурор, служебен защитник на обвиняемия, обвиняемия, съдебен секретар и съдебен конвой. Направен е запис на разпита, който е предоставен на разследващ полицай и на съдебния секретар. След разпита е изготвена психолого-психиатрична експертиза на момичето в Зона заКрила.

Впоследствие детето е изведено от Центъра и настанено в приемно семейство и с него продължително време работи психолог. Бащата е осъден. Към момента Ани, Памела и Боби след извеждането им от ЦСП и негативна оценка на родителския капацитет на майката са успешно адаптирани в приемните семейства и поддържат често контакти помежду си.

Предизвикателства в този случай:

Постигнато взаимодействие в началото на работа по случая. Зона заКрила не продължава работа по случая на децата, поради насочването им към ЦОП в близост до местоживеенето им.

Анализът на различните данни позволява да се предположи, че не при всеки случай на насилие е свиквана среща по Координационния механизъм, който е най-сериозната нормативна гаранция за осъществяване на междуинституционален и мултидисциплинарен подход. Неговото прилагане е различно в различните райони на страната и се нуждае от прецизиране за преодоляване на трудностите.

Фигура. 9.

Среща на КМ се свиква по-скоро редовно, но в нея вземат участие само социалните служби и ИДПС

Според потвърдилите обобщените изводи от участващото изследване в действие, повече от половината са съгласни, че „Срещи по КМ се свикват по-скоро редовно”. Прави впечатление, че не е малка частта от участниците, които не са съгласни с това твърдение. Представителите на ОЗД/ДСП имат сравнително ясен ангажимент, тяхна е инициативата за свикване на среща и когато са сигнализирани, по-скоро организират среща. Около половината от участниците в консултирането на изводите от участващото изследване са съгласни с твърдението, но също толкова не са съгласни.

Този извод се потвърждава и от данните получени от работата на двете услуги Зона Закрила през 2017 г., които имат информация за свикан 30 пъти КМ (от 96 случая на деца, жертва на насилие по които са работили двете Зони).

Обещаваща практика

Можем да определим като безспорен успех включването на представители и на двете Зони Закрили в първата среща по КМ, дори в Шумен отидохме и по-далеч, срещата се провежда в центъра Зона Закрила.

Данните от специализираните услуги повдигат известни въпроси: защо КМ е бил свикван само в 1/3 от случаите – понякога това е, защото насилието е станало в минал период. Не е свикван КМ при много случаи на домашно насилие /тогава се говори за междуинституционални срещи/, в 7 случая на сексуално насилие и 1 случай, при който детето е станало свидетел на убийство. Случаите, в които дете е свидетел на домашно насилие попадат в обхвата на Закона за защита от домашното насилие чл. 2, ал.2 „За психическо и емоционално насилие върху дете се смята и всяко домашно насилие, извършено в негово присъствие.”. Като възможно обяснение е, че специализираните услуги работят и с деца, жертви на насилие в миналото.

Анализът на данните от изследването ни позволява да обобщим, че несвикването на срещи по координационен механизъм се дължи на:

- неясни критерии за идентифициране на един случай, като случай на насилие, при всички участници;
- на пропуски във взаимното сигнализиране, особено от страна на полицията към ОЗД;
- на начина, по който се дефинира съставът на тези срещи (отсъствието на ясни правила за участие, ангажимент и контрол на тези участници, отсъствие на ключови фигури в него).

Трудностите при ОЗД са свързани с това, че не винаги са сигнализирани и че имат сериозен недостиг по отношение на разпознаване и управление на случай на дете, жертва на насилие и реално неразбиране / съпротива към ангажиране със случая като гарант за спазване на правата на детето. Както показва изследването, както и данните от работа на услугите, има много случаи в които полицията не сигнализира ОЗД. Често те се обаждат в специализирана услуга „Синя стая“ за подкрепа при разпит и услугата сигнализира ОЗД. Недостигът на разбиране за управление на случай и за интегриран подход са основните причини за това, че на практика освен в изключително редки случаи, има последващи межудинституционални срещи.

По отношение на полицията като задължителен участник, трудностите са в това, че обичайно този ангажимент е вменен на инспекторите ДПС, тъй като те са специализирана полиция за работа с деца²⁷, и не се познава от другите структури на полицията. По време на изследването в почти всички райони на страната разследващите полицаи споделиха, че за първи път разбират за този механизъм. Много често сигнализирането е до дежурния в полицията, който изглежда също не е наясно с ангажиментите на полицията при случаи на насилие над деца. Вероятно тук са основните причини да не сигнализира ОЗД при всички случаи на насилие над деца. Както показва и проверката на този извод - над 80% от участниците споделят това твърдение.

Твърдение - ОЗД винаги сигнализира полицията, когато има сигнал за престъпление срещу дете, полицията също сигнализира ОЗД в такъв случай, понякога не е веднага, а има места, където не се сигнализира ОЗД.

²⁷ Правилник за дейността на Детските педагогически стаи, чл.1: <http://detskasisurnost.bg>

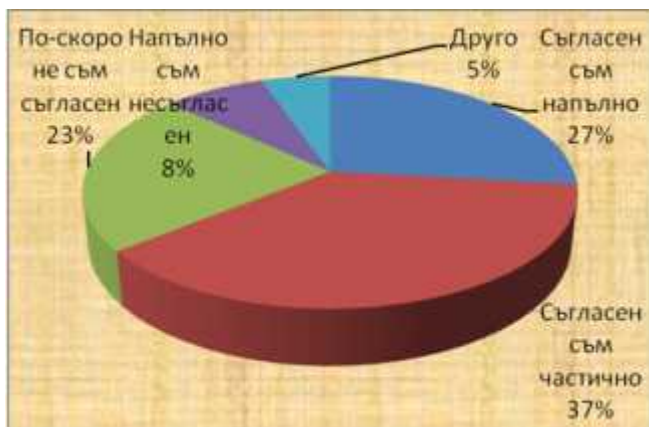
Фигура 10.

Случай от практиката

Началник на ОЗД от малък град сподели за случай на блудство над дете на 4г., за който те са научили от АСП, две седмици след сигнализиране до полицията. Началникът на ОЗД сподели също, че това не е единичен случай.

Практиката по сега действащия Координационен механизъм не е ориентирана към проследяване на случая от сигнализиране до възстановяване. По данни от специализираните услуги, само при две деца КМ е свикван двукратно, във всички останали случаи еднократно. По данни от участващото изследване близо 70% от изследваните смятат, че това е по-скоро така.

Твърдение: Обичайно се провежда само една среща по КМ, след това всеки си работи самостоятелно

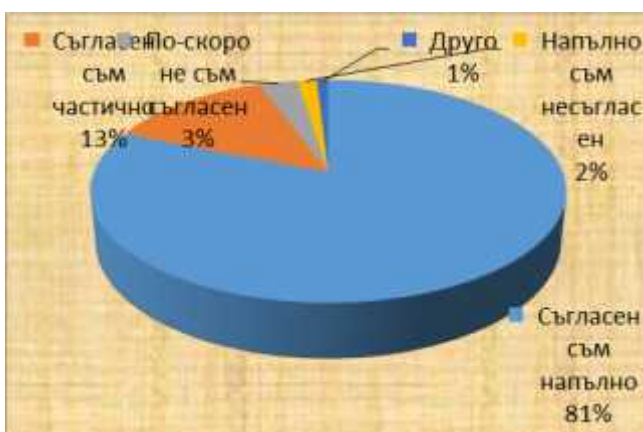
Фигура 11.

3.6.

Гарантирането на правата на децата, жертви на престъпление или насилие, зависи от системата за закрила, но поради постепенната подмяна на философията на системата за закрила на детето като гарант за спазване на правата му, тя сякаш по-скоро се ограничава до прилагане или не на мерки за закрила.

Правата на децата и техните семейства **на информиране** по смисъла на Директивата категорично не са гарантирани. Неясно защо ОЗД/ДСП не са ангажирани с тази дейност. Както показва и изследването, информирането, ако го има, е частично и не е на разбираем за детето и семейството му език. Частично е, защото информирането е по отношение само на определени действия на една или друга структура, никой не информира за правата на индивидуална оценка според чл.22, на мерки за защита по чл. 23 и 24 от Директивата, още повече че те не са въведени в българското законодателство. Органът, който трябва да гарантира спазването на тези права, а именно ОЗД/ДСП не е ангажиран изобщо с тях. Служителите в ОЗД не познават правата на децата на информиране, на специални мерки за защита като разпит в специализирани помещения, от специално подготвени хора и пр. , не ги разпознават като свой ангажимент.

Твърдение: ОЗД не прави застъпничество за участие на детето в щадящи практики на правосъдие

Фигура 12.

Анализът на случаите от практиката, обхванати в изследването на ИСДП през 2017 г., показва, че няма достатъчно информираност относно правата на децата и

възможностите в системата за правосъдие да се гарантират тези права дори сред професионалната общност, не само сред гражданите и пострадалите. От интервюта²⁸ с пострадалите деца или техните родители се вижда, че дори и *адвокатите не са запознати* с добрите практики и мерките за защита на правата на децата. Липсата на информираност е сред всички представители - адвокати, полиция, съд, прокуратура, социални служби, социални услуги, лекари. В различните съдебни райони и населени места има различни практики, даже в един и същи полицейски участък или съд.

Интервю с родител, участие на децата в гражданско дело, децата са на 7г. и 11г.

Ако знаех за стаята щях да съм по-спокойна, защото и аз бях притеснена, че ще бъдат разпитани в съда. Ние, родителите, в такива случаи **търсим съдействието на адвокатите**. *Ако те не ни информират, няма от къде да знаем какви са възможностите*. Не бях информирана от моята адвокатка. Решението за разпит в синя стая се взе от съда.

Има места, където е видно, че представители на полицията са добре информирани и съдействат на родителите за това да се разпитват пострадалите деца в специализирано помещение „Синя стая“.

Интервю, родител на пострадало дете на 12 г.

Знаехте ли, че може да ползвате синя стая? От кого или как разбрахте за това?

От полиция разбрах, а госпожите ми обясниха за какво е стаята и аз я харесах. Това за детето беше по-доброто решение от това да ходи в съда.

За съжаление все още има случаи и дела, по които децата не са достатъчно защитени от допълнителни травматични преживявания по време на съдебните процедури.

Интервю с дете на 10 г., изслушвано по дело за родителски права в съдебна зала пред адвокатите на страните, родителите са изведени от залата

...Съдийката помоли родителите ми да излязат и аз останах с адвокатката на мама и адвоката на тате. Това беше едно от най- кошмарните ми изживявания. Разплаках се.

²⁸ Проведените интервюта са с уязвими жертви чрез директни разговори със самите деца, където това е възможно, с техните родители, както и с жени, пострадали от престъпления. Интервюта са проведени с пострадали от София, Бургас, В. Търново, Разград, Генерал Тошево, Шумен, Русе, Стара Загора, Монтана, Варна, Плевен и др.

Съдийката не спря обаче адвоката на тате. Той ме плашеше. През цялото време се движеше в пространството и идваше много близо до мен, ръкомахаше ... Стори ми се много дълго време този разпит.... не искам повече да влизам в съда, след това имах кошмари. ... Беше си трудно.

Данните от обратните връзки на интервютата, показват, че нито децата, нито техните родители са информирани за тези свои права. Информирането за тези права и достъп до специални мерки за защита се реализира на отделни места в страната, където има дългогодишни пилотни практики, като гр. Шумен.

В градовете, в които работи ИСП, партньорството със системата за закрила е много добро, което включва и застъпничество и проследяване на случая. При специализираните услуги Зона заКрила наблюдаваме задоволително ниво на информиране за правата на децата и застъпничество при участници в правни процедури.

Въпреки това, има необходимост да се задълбочи разбирането за застъпническата подкрепа и в тази връзка се планира да се проведе обучение по застъпничество на екипете на двете зони закрала в шумен и Монтана. Това е област, която също трябва да се развива и разшири като застъпничество за правата на децата пред всички институции.

Особено са ценни предоставените в Зона ЗаКрила юридически услуги от адвокатите на услугите. Като пример за обещаваща практика можем да посочим юридическото придружаване на жертвите в случаите на домашно насилие.

Обещаваща практика.

Застъпничество от Зона За крила.

Пример А. Дете на 15 г. подава сигнал в ОЗД за физическо насилие от страна на бащата. Семейството е с дълга история на домашно насилие над майката. Свикана е междуинституционална среща с участието на ОЗД, МВР, социален работник и адвоката на Зона заКрила, майката и детето. Адвокатът на Зоната информира и придружава майката за изготвяне на молба по ЗЗДН до дежурен съдия. В същия ден дежурният съдия издава ограничителна заповед на бащата. Проведена е

допълнителна среща с бащата, който е уведомен за предприетите действия. Адвокатът договаря еднократно изслушване на детето в Синя стая. Детето е изслушано от специалистите на 33. Съдът потвърждава ограничителната заповед, като използва записа от изслушване на детето.

Правото на законен представител и придружаващ детето, поставя много въпроси пред нормативната уредба и реалната практика на наказателно правосъдие. Изключително сериозно стои проблемът с представителството на децата, жертви на насилие или престъпление.

На първо място, разследващи действия могат да се предприемат с децата и без информиране и съгласие на законен представител, според процедурата за разпит по Наказателно-процесуалния кодекс стига да има педагог или психолог. Този педагог или психолог най-често е полицаи от ДПС, което най-малко поставя под сериозно съмнение посоката на неговата лоялност.

На следващо място, децата в риск, изведени от семействата си, на практика са без представителство в статута им на жертви на престъпления или насилие. В същото време, както показват и данните особен представител, когато е необходимо се назначава много рядко .

Не случайно данните за децата, ползвали специализираните помещения през 2017 г., показват, че от обхванатите през сините стаите 178 деца за 2017 г., 116 са отглеждани в родното си семейство, а само 33 от пострадалите деца са отглеждани извън родното им семейство.

Обещаваща практика

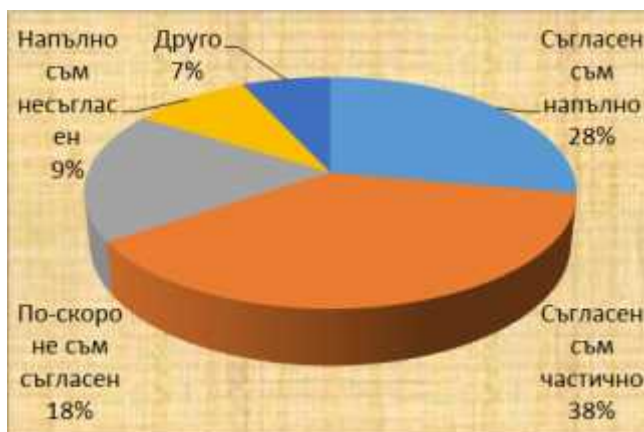
Специализиран екип за подкрепа на детето при участие в правни процедури. В 135 от случаите, преминали през специализираните помещения за разпит през 2017 г., е осигурено подкрепящо лице за детето по време на разпита. Това е специалист, обучен за разпити на деца по специализиран протокол и работещ в самата социална услуга, която се грижи за стаята.

Едновременно с това и тук данните потвърждават изводите от мнението на експертите, че особен представител на детето по-скоро не се определя, например по данните на

преминалите през включените в изследването сини стаи само в 20 случая от регистрираните 33 случая през 2017 г. е осигурен особен представител, което е сигнал за пропуски в представителството на децата в случаите на посегателства над тях, при които децата имат нужда от процесуално представителство, тъй като не се отглеждат в семейна среда. Това е тревожна констатация, тъй като данните показват, че относителният дял на децата, които са имали нужда от такава специална мярка за защита и подкрепа в правните процедури са повече. Най-общо в системата има пропуски, допускани от работещите в правораздавателната и социалната закрила на жертвите.

Твърдение: Законната възможност за особен представител на детето се използва по-скоро рядко

По-скоро са съгласни по-голямата част (повече от половината)

Фигура 13.

Този пропуск в правосъдната и правораздавателна система, както и в социалната закрила на пострадалите деца, се отбелязва като проблеми и от други проучвания по време на проекта. Това беше тема и проблем, който излезе и от самите интервюта с пострадали деца, които са били изведени с мерки за закрила извън семейната среда и остават без процесуално представителство или то се реализира на много по-късен етап.

3.7.

Прилагането на щадящо или приятелското към детето правосъдие е изцяло в зависимост от преценката на разследващите органи, като тази преценка по никакъв начин не е обвързана с изискването за индивидуална оценка на Директива 29 .

Правото на индивидуална оценка на дете, жертва на насилие е спазвано в известна степен само при случаите на деца, за които е потърсена подкрепа от обучените екипи в социални услуги, където има специализирани помещения за разпити на деца. Един от основните критерии на изследването и анализа на обхванатите през сините стаи случаи бе в колко от случаите на деца, пострадали от престъпления и преминали през специализирано помещение за разпит са изготвени индивидуални оценки на потребностите и риска. Данните показват, че:

- В 38 от случаите има изготвена оценка, а в 70 от случаите не е изготвена такава по различни причини.
- По-често се изготвя доклад, което е писмено становище с информация от оценката на детето за целите на органите по закрила и правоприлагане - 70 случая.

Относно въпроса **„На кой етап е изготвена оценката?“** данните показват, че това най-често е при образувано досъдебно производство, но се прави и още на етап среща по Координационен механизъм, както и на етап съдебна фаза. Все още **по-често оценката и докладът се ползват в по-голяма степен от системата за закрила,** отколкото от правосъдието.

Относно въпроса **„От кого идва заявката за оценка?“** и **„Каква е продължителността на разпита?“** данните сочат следното:

- Най-често от разследващи полицаи, след това от съдии, по-малко от прокурори.
- Правени са заявки от инспектори към ДПС в районните управления на полицията, както от ОЗД и др.

Мултидисциплинарната и междуинституционална индивидуална оценка е полезна за закрилата, за щадящото правосъдие и за възстановяването на детето

Фигура 14.

В случаите извън пилотните проекти, **индивидуална оценка** на дете не се прави, тя не се иска от никого. Основна причина за това е начинът, по който тази оценка е „транспонирана“ в българското законодателство. Въвеждането на изискването на Директивата за индивидуална оценка, чл. 22, е „жертвите получават навременна и индивидуална оценка в съответствие с националните процедури, за да се определят специфичните им нужди от защита и да се установи дали и до каква степен те ще се ползват от специални мерки в хода на наказателното производство съгласно предвиденото в членове 23 и 24, поради особената им уязвимост по отношение на вторично и повторно виктимизиране, сплашване и отмъщение” е намерило място като допълнение на чл. 144 от НПК като експертиза²⁹. По този начин тя не може да осъществи своята роля поради невъзможността да бъде мултидисциплинарна, да бъде направена възможно най-рано, за да определи характера на жертвата като уязвима или не и да оцени нейните нужди от специфични мерки за защита и подкрепа. Тя е вменена на вещо лице, чиято компетентност не е ясна. Другата съществена причина е неангажирането на ОЗД/ДСП с такава оценка, която определено може да се впише в тяхната оценка на сигнала, като единствено изводите са насочени към рисковете от продължаване на насилието или вторична виктимизация.

Таблица 2.

Показател	Зона заКрила Шумен	Зона заКрила Монтана
-----------	--------------------	----------------------

²⁹ (3) (Нова - ДВ, бр. 63 от 2017 г., в сила от 05.11.2017 г.) Експертиза може да се назначи и за установяване на специфични нужди от защита на свидетел във връзка с участието му в наказателното производство.

изготвени индивидуални оценки	55	35
-------------------------------	----	----

Както е видно от данните, екипите и на двете Зони заКрила са изготвили индивидуална оценка в почти всички случаи на деца, жертви на насилие. Индивидуалната оценка е интегрирана и се изготвя по специално разработен от ИСДП формуляр и методология, в съответствие с разпоредбите на Директива 2012/29 на ЕС, която изисква въвеждане на минимални стандарти за защита на жертви на престъпление. Утвърдена е добрата практика оценката да се предоставя на всички институции и органи, които са във функционална ангажираност с пострадалото дете, независимо дали я изискват или не. В тази връзка съдии са изразявали удовлетвореност от получената изчерпателна информация за детето и семейството и полезността ѝ за съдебния процес.

Пример: Момиче на 15 г., жертва на сексуално насилие. След разпит на момичето в РУ на МВР, Районна прокуратурата издава Постановление за отказ за образуване на наказателно производство поради липса на данни за престъпление. Момичето е насочено за работа в Зона заКрила. Направена е оценка. На семейството е оказано съдействие чрез адвоката на центъра за обжалване на Постановлението пред Окръжна прокуратура, където е предоставена и оценката. В резултат на това е издадено Постановление на Окръжна прокуратура, което отменя Постановлението на РП и се образува досъдебно производство по случая. Към момента тече разследване и се очаква разпитът на детето да се проведе в специализирано помещение "Синя стая" в Зона заКрила .

Таблица 3.

Показател	Зона заКрила Шумен	Зона заКрила Монтана
Изготвен план за подкрепа в услугата	36	19

Във връзка с изведените области за подкрепа на децата в оценките се изготвя и план за подкрепа в услугата. Прави впечатление, че изготвените планове са по-малко в сравнение с изготвените оценки (Таблица №3). Възможно обяснение за това са фактите, че има случаи, които постъпват в Зоните само за оценка, в по-голяма степен

това се отнася за Монтана и случаи, които постъпват само за изслушване, такива са случаите от други области и случаи по ГД / това е валидно и за двете услуги./

3.8.

Едно от сериозните нарушения на правата на децата, което има и своите негативни ефекти върху справедливостта на правосъдието, е твърде бавното правораздаване.

По данни от социалните услуги обичайно първият разпит, който е в стартирало досъдебно производство, е след повече от три месеца от сигнала и т.н. полицейска проверка. Много често в този период детето е обект на сплашване, манипулиране, дори когато е изведено от семейството.

Таблица №4

	Зона заКрила Шумен	Зона заКрила Монтана
Време от получаване на сигнала до провеждане на разпита	до 1 седмица – 21 деца	до 1 месец – 4 деца
	до 2 седмици-8	след 4 месеца – 1 дете
	до 3 седмици -3	след година и половина – 1 дете
	до 4 седмици – 4 случая (граждански дела)	2 случая на бракоразводни дела (до 5 седмици
	до 5 седмици – 1 гражданско дело	
	1 отпаднал разпит по гражданско дело	
	1 подготовка	
Брой разпити	еднократни – 30 2- разпита – в 3 случая Подготовка - 5 случая	еднократно на дете – 7 1 дете, жертва на сексуално насилие е разпитвано 7 пъти

Видно от таблица №4, по-различно стоят нещата при специализираните услуги, които извършват и много застъпнически дейности. Вижда се, че повечето разпити в Зона ЗаКрила Шумен се случват в рамките на 1-2 седмици, включително всички случаи на сексуално насилие, докато в Монтана този срок е по-дълъг. Вероятно това се дължи на установения механизъм на работа на местно равнище в Шумен от работата на „Синята стая” преди това и постигнатите добри партньорства със съд и прокуратура. Освен това очевидно в Шумен се наблюдава добро взаимодействие с МВР, където повечето случаи на сексуално насилие са сигнализирани от МВР и разпитът се е състоял до една седмица. От друга страна в Монтана се изслушват деца от други области, например Враца. Не можем да не отчетем добрата тенденция в двете услуги за еднократно

изслушване на деца и ролята на екипите на центровете за това. Прави впечатление, че само в един случай дете е изслушвано 7 пъти. Това е пример за неадекватно разбиране на смисъла за щадящо правосъдие, това да се изслуша дете в „Синя стая” само по себе си не е достатъчно. Смисълът е да се изслуша своевременно, възможно най-бързо след насилственото преживяване и еднократно за да даде детето надеждна информация за целите на правосъдието.

Пример: По време на обучение, водено от експерти на ИСДП, съдия се впечатлява от представянето на модела Зона заКрила. Споделя свои случаи, при които разпитва 3 деца, жертви на сексуално насилие многократно в продължение на 1 година и те дават противоречива информация. Иска да насочи децата за разпит в Зона заКрила за 8 път за да разбере истината.

В специализираните услуги, например, е развит модел за информиране на детето, участник в правни процедури, оценка, подготовка и щадящо изслушване в специализирано помещение и застъпничество.

Таблица №5

Показател	Зона Закрила Шумен	Зона Закрила Монтана
Предоставена информация на детето за участие в процедура	72	25
Оценка, подготовка и изслушване в синя стая	38, от които случаи на насилие – 28, 2 жертви на престъпления, 10 ГД	9 подготовки, 8 изслушвания
Застъпнически действия	44 (предимно писане на становища)	35

3.9.

Достъпът до медицински грижи и до съдебно-медицинска експертиза е затруднен от все още не достатъчната информираност и защита на правата на пострадалите за безплатна медицинска помощ, и от недостига на съдебни експерти в страната.

В обученията и супервизиите бяха поканени и медицински специалисти и на повечето тях те се отзоваха. Част от представителите на Регионална здравна инспекция не

знаеха, че имат задължения по КМ за участие в срещите. Като основна трудност бе споделено, че не е ясно как може да се осигури бърз преглед на детето, като част от първоначалната оценка на риска на детето.

От интервютата с пострадалите се установи, че все още не се гарантират правата на жертвата на безплатни медицински услуги и адвокатска помощ.

Случай на 16 годишно момиче, жертва на тежко домашно насилие

Момичето е сериозно пребито от бащата след като е станало свидетел на физическо насилие над майка си и се е опитало да я защити. Детето е с нанесени травми по главата и тялото.

След като майката е сигнализирала полицията (това е село около голям областен град) за нанесения побой над дъщеря ѝ, полицията я съветва да извади медицинско и да си вземе адвокат. Майката така и постъпва. Вади си медицинско, което заплаща със собствени средства и наема адвокат, за което взима заем, за да си го позволи. Не е била информирана, че има право на безплатна медицинска и правна помощ. Информирането за това е дошло много по-късно, когато се е срещнала със социалната система и услугите.

Подобен проблем споделят и други жертви на домашно насилие – не знаят, че имат право на безплатна медицинска помощ и консултиране.

Интервю с млада жена на 33, жертва на домашно насилие

Какво ви попречи да сигнализирате и да потърсите помощ?

„Не си извадих медицинско за побоя по две причини – не исках да си правя проблеми с моя и защото трябваше да плащам пари за медицинското за съда.“

Липсата на достатъчно информираност както за безплатната помощ, така и за възможната подкрепа често води до това жертвите да продължават да търпят насилието и да отлагат търсенето на подкрепа в началото на проблемите поради страх от извършителя и влошаване на ситуацията им след сигнализиране.

Опитът от практиката, а и на всички семинари беше споделена трудността със съдебно медицинските експертизи – има места, където няма такива експерти, другите лекари, въпреки че имат право предпочитат да не се ангажират с участие в съдебни процедури. Понякога и насочващият орган, по-често полицията не търси такава експертиза, дори при случаи на сексуално насилие.

Пример, споделен на супервизия: Дете на 14 години свидетелства за сексуално насилие, но полицаите казват, че според тях тя е била съгласна, но я е страх от родителите, затова говори така. Те преценили, че няма нужда от съдебно-медицинска експертиза.

Както се вижда и от данните и за специализираните услуги, Зони ЗаКрила почти не са съдействали за достъп до медицинска грижа. Причините са няколко – първо, не всички случаи имат нужда от медицинска грижа, някои случаи на насилие са се случили преди доста време, обикновено случаите идват в Зоните след като вече е положена медицинска грижа, тъй като тя е приоритет.

Обещаваща практика

Участие на началника на педиатрично отделение в МБАЛ в първата среща по КМ. Лекарят участва в изготвянето на първоначалната оценка като дава становище за състоянието на детето и необходимостта от лекарска намеса. Практиката е по проект, няма законова регламентация, и макар, че не противоречи на закона, тя не е финансирана от МЗ или други публични средства.

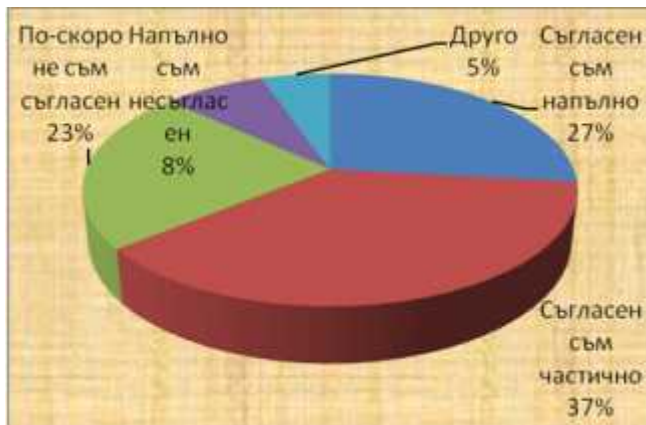
3.10. - ,

Психо-социалната и психотерапевтична подкрепа на децата, жертви на насилие е сериозно предизвикателство пред системата за закрила, включително социалните услуги за деца и семейства в риск. Тази подкрепа по-скоро се изчерпва с мерки за закрила, които не съпътстват целия процес на възстановяване на детето и не го гарантират.

Сега действащият механизъм не гарантира проследяване на случая от сигнализиране до възстановяване. По данни от специализираните услуги само при две деца КМ е

свикван двукратно, във всички останали случаи еднократно. По данни от участващото изследване близо 70% от изследваните смятат, че това е по-скоро така.

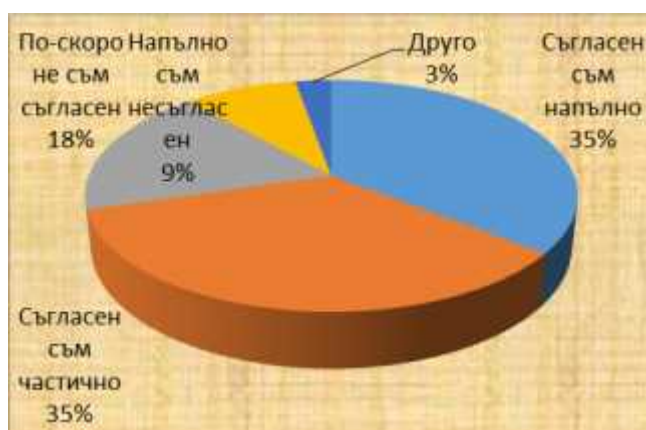
Твърдение: Обичайно се провежда само една среща по КМ, след това всеки си работи самостоятелно

Фигура 15.

Анализът на случаи в страната показва, че често работата приключва с прилагане на мярка за закрила настаняване в приемна грижа или резидентна услуга.

Твърдение: Последващата подкрепа на дете жертва е основно чрез мерки за закрила, по-скоро отсъства психотерапевтична работа за последиците от преживяното насилие/малтретиране; има практики на подкрепа на семейството, но по-скоро като социално придружаване не и като психосоциално

Фигура 16.

Относно въпроса „Оказана ли е подкрепа на пострадалото дете?“, данните от изследването на обхванатите от сините стаи случаи на деца сочат следното: в 48 от всичките 178 случая е оказана последваща подкрепа – това е близо 27% от обхванатите в проучването случаи. По-голямата част от пострадалите деца остават без последваща подкрепа и професионална помощ. Причините за това са различни:

- Няма достатъчна мрежа от услуги в цялата страна, поради което тази подкрепа не може да бъде реализирана в случаите, в които децата се намират в населени места извън областните градове.
- Пострадалите се опитват „да се справят сами“ с проблема, т.е. те сами отказват подкрепата на този етап като предпочитат или вярват, че могат сами да се справят с настъпилите последици от престъплението.
- Друга причина е, че липсва общо разбиране в професионалната общност, че има необходимост от последваща подкрепа за възстановяване и не се издават направления или заповеди за услуга към родителите на пострадалите деца.

Едно от основните преимущества на специализираната услуга за деца, жертви на насилие Зона заКрила е проследяването и придружаването на детето и семейството му през целия период от сигнализиране до пълното възстановяване оказване на психо- социална и терапевтична подкрепа за възстановяване от травмата.

Таблица №6

Показател	Зона заКрила Шумен	Зона заКрила Монтана
Предоставена психосоциална подкрепа	66 (част от децата са получили подкрепа като част от подготовката за изслушване)	35
Предоставена терапевтична подкрепа	2	2

В специализираните услуги преобладава психосоциалната подкрепа.Терапевтичната подкрепа също е много ограничена. Това се дължи на няколко фактора – липса на терапевти, терапевтите имат сключен граждански договор с услугите, децата не са само на територията на общината, където работят Зоните. Най– важната причина обаче е, че

в голяма степен психолозите от Зоните заКрила оказват на децата, жертви на насилие психологическа подкрепа и отчитат работата си като психо-социална подкрепа. Психолозите не са терапевти, но са преминали обучения за специализирана психологическа подкрепа на жертви на насилие. Независимо от това, важно е да направим признанието, че терапевтичната работа трябва да се развива посредством по-активно включване на външни клинични психолози и терапевти, които да работят директно с клиентите и да дърпат екипа за развитие в клинични умения, както и да продължи професионалното развитие на психолозите от центровете посредством обучения, подходяща супервизия и др. форми на подкрепа.

3.11.

Необходимо е на национално ниво да се въведат критерии и индикатори за проследяване спазването на правата на децата, жертви и свидетели, участници в правни процедури, в правосъдието и закрилата на деца. Критерии за дейността на прокуратурата относно надзор на законността и спазването на правата на пострадали деца, критерии за дейността на съда, на полицията, на отделите „Закрила на детето” и др. относно прилагането на вътрешни процедури за спазване на правата на пострадалите деца, с които взаимодействат.

Да се предвидят нормативни промени относно взаимодействието на местно ниво чрез промени в Координационния механизъм, особено в случаите на съмнение или сигнал за престъпления над деца, като се гарантира свикването на КМ в тези ситуации, да се гарантира и участието на прокурорите по места в КМ по случаи на насилие със сигнал за престъпление и съмнение за престъпление над деца, както и чрез гарантирането на *участието на алтернативни участници в срещите по КМ* .

Въвеждане на практика за подписване на местни протоколи за взаимодействие по случаи на престъпления над деца.

Въвеждане на процедури за работа по случаи във висок риск, за да се избегне формално и неефективно взаимодействие при работа с деца и случаи, в които има деца в риск.

3.12.

Необходимо е да се въведат стандарти за подготовка на специалистите, които имат контакт с деца, жертви на насилие, за разпит на дете, за общи принципи и правила на професионална етика.

Различните професионалисти познават основно своята нормативна уредба, не познават тази на партньорите, което изключително пречи на общата работа по гарантиране на най-добрия интерес на детето и едновременно с това постигане на целите на правосъдието.

Социалните работници от ОЗД/ДСП не се разпознават като гаранți за спазване на правата на детето и нямат подготовка за това, както и нямат достатъчна подготовка за управление на случай на дете жертва на насилие.

Прилагането на щадящи процедури следва да е практика за всички деца, а конкретните мерки да зависят от индивидуалната мултидисциплинарна оценка, която да се изготвя преди или по време на първата среща на КМ.

4. ТРЕТИЧНА ПРЕВЕНЦИЯ/ПРЕВЕНЦИЯ НА РЕЦИДИВА ПРИ ДЕЦА В КОНФЛИКТ СЪС ЗАКОНА

Анализът на ситуацията при децата в конфликт със закона се основава на няколко типа данни. На първо място това са резултати от проведено изследване, чиято цел е да проучи информираността на децата за техните права при участието им в правни процедури. Изследването е проведено през 2017 г. и включва въпросник, свързан с правата на децата по време на съдебно производство и провеждането на 3 фокус групи по същата тематика. Въпросникът беше попълнен от 55 деца и младежи (53 момчета и 2 момичета), от които 5 под 14 г. ; изтърпяващи присъда лишаване от свобода, настанени в Поправителен дом с мярка за неотклонение задържане под стража или с възпитателна мярка – настанени във ВУИ Завет, Подем и Керека (34 деца).

Другата част от данните, подложени на анализ, са набирани в хода на работа с децата в услугите за деца в риск и в специализираните услуги за деца в конфликт със закона, които ИСДП пилотира в Шумен и София.

4.1.

Данните са от проведено от ИСДП изследване³⁰ на гарантиране на правото на информиране на децата в конфликт със закон, което е сфера, в която все още стоят сериозни предизвикателства. Те поставят въпроса дали децата са информирани, но и как са информирани, така че наистина да познават своите права при участието си в правни процедури. Познаването на тези права е едно от условията за тяхното спазване, макар че не винаги е достатъчно. Изследването е във връзка с основната цел на проекта да допринесе за прилагането на Директиви 2012/13 / ЕС (относно правото на информация в наказателните производства) и Директива 2010/64/ЕС (относно правото на устен и писмен превод в наказателното производство) и Директива (ЕС) 2016/800 (относно процесуалните гаранции за деца, заподозрени или обвинени в наказателното производство).

Прави впечатление, че има голяма разлика между данните за извършени престъпления от непълнолетни, за осъдени лица средно годишно и за непълнолетни, на които се изпълнява присъда.

По данни на НСИ за 2016 г.³¹ са осъдени 1108, или имаме намаляване в сравнение с 2010 г. повече от два пъти, тогава са били 2 694. По данни на НСИ през ДПС за извършване на престъпления са преминали 4 971, като от тях 3 908 са непълнолетни, т.е. те са наказателно отговорни. През м. декември, когато беше изследването, в ПД Бойчиновци бяха настанени 21 момчета, от които 8 бяха със статут на обвиняеми, след като са били повече от 6 м. в следствен арест. Нямахме осъдени момичета. Осъдените на пробация са около 250 средно годишно. Няма данни за условно осъдените непълнолетни извършители, но според изразявано мнение на експерти от Главна дирекция изпълнение на наказанията това е твърде често наказание спрямо непълнолетните.

³⁰ За да проучи познаването и прилагането на правата на децата в наказателното производство, проект „Приятелски към децата правни инструменти“ включи в изследването деца, преминали през отделни фази на производство. Проектът цели да допринесе за изпълнението на Директиви 2012/13/ЕС и 2010/64/ЕС, в рамките на младежките правосъдни системи на страните на партньорите, като се вземат предвид разпоредбите на Директива (ЕС) 2016/800 на Европейския парламент и на Съвета относно процесуалните гаранции за деца, които са заподозрени или обвиняеми в рамките на наказателното производство.

³¹ Все още няма публикувани данни за 2017 г.

Проблемът с налагането на това наказание при непълнолетните, без съпровождането му с пробационен надзор и програми, обикновено се разбира от тях като отсъствие на наказание и много често е следвано от сериозно престъпление.

За извършени престъпления имаме наложени 4 805 възпитателни мерки, като от тях 2 026 са предупреждение, 1 025 – под надзор на обществен възпитател, 16 – настаняване във ВУИ.

Реакцията към престъпленията на непълнолетните изглежда е по-скоро непрофесионална, което крие сериозен риск за успешността им по отношение на превенция на рецидива. Официални данни за успешността на мерките и наказанията няма, но прави впечатление, че групата на осъдени лица на възраст от 18 до 29 г. е 4167 мъже и 379 жени, което е почти равностойно на цифрите за престъпления, извършвани от непълнолетни годишно според ДПС, МВР.

Децата с присъда или мярка задържане под стража имат по-обширни познания за правата си в сравнение с децата с наложена възпитателна мярка, но по-скоро поради личния опит в производството, както и поради това, че са ползвали услуга на адвокат, който ги е запознал с някои от техните права. В повечето случаи познанието на децата за правата им е хаотично, базирано на личен опит, без яснота как, в кой момент и от кого да се очаква съдействие за реализиране на конкретните права.

Децата заявяват, че най-много информация са получили от адвоката си (когато се имали такъв), не и от държавните институции (съд, полиция), прокурор).

Децата, настанени във ВУИ, по-скоро не познават правата си, по-скоро говорят за правилника за вътрешния ред. Децата с възпитателна мярка не познават правото, а някои споменават, че полицията ги подканва „всичко да си кажат“.

Според получените данни, запознаването с правата не винаги се случва навременно, пълно и на разбираем и ясен език. Например, запознаването с правото на информация като обвиняеми или заподозрени в рамките на наказателното производство обикновено се извършва в края на първия разпит, а не преди него.

Познанията за право на *адвокатска защита* са недостатъчни, за да се реализира това право. Не за всички е позната възможността за безплатна правна помощ и навременна (преди разпита) консултация с адвокат. Много от децата не осъзнават ролята на адвоката като подпомагащ разбирането и проследяването на производството.

Има права, които познават, но при реализирането на които са срещнали трудности: познават правото да не говорят, но споделят за принуда от страна на полицаи. Данните от споделянията и от фокус групите показват, че според младежите, те са били обект на физическо и психическо насилие, манипулация и сплашване при задържането си. Почти всички интервюирани споделят, че информирането по правата е било след разпита, както и за правото да се обадят на родителите си, на адвокатска помощ. Нашите хипотези за значението на тези твърдения е по посока на неразличаване на полицейска проверка и разпит, или за действително нарушаване на правата им.

Данни от фокус група

Фокус групата разглежда казус на младеж, оказал съпротива при арест. При дискусиата младежите говорят за себе си по повод на казуса.

„Бият в полицията като видят, че си непълнолетен. Искат всички престъпления да ни припишат. С големите не правят това, което правят с нас. „

„ Показват ми запис на един с качулка на суичър и ми викат – признай, че си ти. Аз им викам, аз нямам такъв суичър – те бой, и така докато не кажа, че съм аз, ама аз не казах, щото не съм. Но ме пребиха, майка ми искаше да се оплаква, ама никой не и обърна внимание“

Много по-добре са познати правата, които са свързани с личен опит и които са били представени на ясен и разбираем език. Почти всички от изследваните деца познават *правото на информиране на носителя на родителски права*. Също така знаят, че при полицейски арест следва да бъдат и наистина са били задържани отделно от възрастните. Правото на индивидуална оценка и достъп до програми, не се познава достатъчно, или поне не през тези думи.

Проведеното проучване не открие и особена роля на родителя / носителя на родителските права при придружаване на детето в наказателното производство.

Родителите / носителите на родителска отговорност са присъствали по време на разпити, на задържане, на дела, но те не са припознати като даващи информация за случващото се или за предстоящото. Възможно е семействата на част от децата участници да са отчуждени или родителите да нямат достатъчно социални и/или родителски умения. Трябва да се мисли обаче и в посока на това, че самите родители / носители на родителски права нямат нужната информация и знания, така че да могат да подкрепят детето и да му помогнат да разбере и проследява производството.

4.2.

Психо-социална работа/интензивна социално-педагогическа подкрепа на деца в конфликт със закона може да е успешна, когато има добро професионално взаимодействие с ДПС, Пробационна служба, МКБППМН. Превенцията на рецидива изисква задълбочена психо-социална подкрепа, застъпничество и придружаване.

4.2.1. Работата с деца с поведенчески проблеми, включително младежи с наложени наказателни мерки, в социалните услуги, които управлява ИСДП - ЦРДУ в Шумен и Видин, ЦОП в София и Стара Загора е по 129 случая, от които на интензивна подкрепа са 90 деца. Чрез Центъра за работа с деца на улицата /ЦРДУ/ се развиват възможности за подкрепа и социално включване на деца в среден и висок риск да отпаднат от образователната система. Организираните услуги за първична превенция на актуалния проблем дават много добри резултати. Голяма част от децата са подложени на училищен тормоз, negliжирани в семейството, някои от тях имат наложени и възпитателни мерки по ЗБППМН и при тях се прилага подход на междуинституционално партньорство. За ваканционния период за всички деца са организирани ваканционни програми.

4.2.2. Анализът на ситуацията при децата в конфликт със закона се допълва от данни от работата на специализираната пилотна услуга „Праводетел“- Център за права на децата /ЦПД/³², където за по-малко от година са подкрепени 5 юноши и техните семейства с дейности по информиране, придружаване и застъпничество за правата им

³² Услугата се пилотира в рамките на проект „Развиване на Центрове за права на децата в конфликт и контакт със закона“, подкрепен от Фондация „Велукс“ и изпълняван от Национална мрежа за децата.

в предстоящи процедури по налагане на наказателни или възпитателни мерки или подкрепа при изпълнение на пробационни мерки. Освен тях, екипът на услугата е осъществил дейности по превенция по 17 случая /10 деца и 7 възрастни/, касаещи деца, които имат статусни нарушения и други прояви, които до момента не са обект на мерки; деца, жертви на насилие; деца, които са уязвими от нарушаване на техните права /които имат определени трудности в поведението, поради което биват стигматизирани като трудни, най-често в училищната среда, а също и деца, настанени в алтернативна на семейната среда – малки домове/. Основни дейности при работата с тях са информирането за права, сигнализирането при риск правата им да бъдат нарушени и застъпническа дейност при контакта им със закона /не касае наказателния закон/ и контакта им с институции.

Анализът на правния статус на случаите в Центъра за права на децата се основава на проследяване представителството на децата, както и доколко са спазени правата им при налагане и изпълнение на мерките по основните закони – Наказателен кодекс, Закон за МВР, Закон за изпълнение на наказанията и задържането под стража, Закона за закрила на детето, Закона за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни /ЗБППМН/, Семейен кодекс. В голяма част от случаите децата, които са участвали в процедури не са били информирани достатъчно и навреме; не са познавали изцяло правото си на адвокат и особен представител, особено когато са деца от институция и родителите им също не са били информирани или присъствали по време на процедурите. Анализът на случаите в ЦПД ясно откроява тенденцията, че деца с поведенчески прояви, когато са били обект на закрила с наложени мерки за закрила в и извън семейната среда не са извършили правонарушения. Съществува и обратната тенденция - юношите, извършители на престъпления и с наложени присъди, не са били обект на мерки за закрила по ЗЗД, а единствено са преминали възпитателни дела съгласно ЗБППМН. Относно наложените мерки по ЗБППМН е трудно да се събира официална информация, за да се оцени ефективността им поради липса на сътрудничество с МКБППМН и накъсаната история на самите младежи.

Обещаваща практика

Отчитаме като много добро взаимодействието между социалната услуга Център за права на децата и Областна служба „Изпълнение на наказанията“, която

насочва към услугата непълнолетни за изпълнение на пробационни мерки. Партньорството се състои в директна работа с непълнолетните и в ежедневна екипна работа с пробационните служители, отговорни за изпълнение на наказанието.

4.2.3. Децата в конфликт със закона представляват едва 0.3% от всички деца, които са ползвали социалните услуги за деца и семейства в риск, управлявани от ИСПД през 2017 г. Според нас този факт на първо място се дължи на неприемане на децата в конфликт със закона като деца в риск. На следващо място причината е в затвореността на системата за борба с противообществени прояви и нежеланието и да си сътрудничи със социалните услуги.

В анализа са включени данни за деца в конфликт със закона³³, както и деца с наложени възпитателни мерки от МКБППМН. Някои от децата с наложена възпитателна мярка са извършили и нарушения на наказателния закон – напр. кражба.

Общият брой насочени деца към социалните услуги е 45, като момчетата са многократно повече в сравнение с момичетата - 38 момчета, 7 момичета (фигура 17).

Фигура 17. Разпределение по пол.

Повечето деца (37) се отглеждат в семейна среда, останалите са настанени с различни мерки за закрила. Децата са насочени към услугите основно от ДСП. – 27 бр. Случаи на деца с наказателна мярка са насочени само към услугите в гр. София. В някои случаи има наложени и двата вида мерки.

³³ Според чл. 40 от Конвенцията за правата на детето, „разбирано като деца, които са „заподозрени, обвинени или признати за виновни в нарушаване на наказателния закон”

Насочвания от МКБППМН има само към КСУДС в гр. Шумен. Насочването се извършва въз основа на Споразумение за изпълнение на възпитателна мярка по чл.13 от ЗБППМН. При случаи на самозаявили се клиенти, те се насочват към ОЗД за издаване на направление.

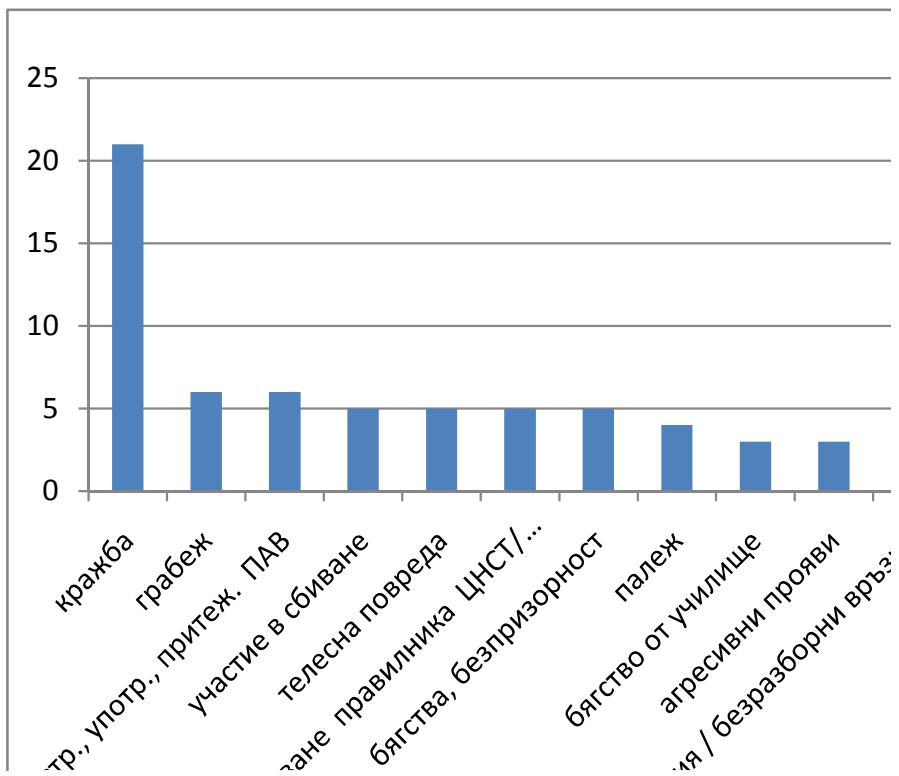
4.2.4. Нашите данни показват, че децата в конфликт със закона са тийнейджъри, които не са преработили тежки травми като изоставяне (8 от децата и към момента са в алтернативна грижа, като 2 от тях са настанени в СИ), дисфункционална семейна грижа – отсъствие на баща, малтретиране, насилие. При 19 случая имаме криминогенна семейна среда и понякога въвличане на децата от семейството.

На децата, ползвали услугите, причините отново са комбинирани, но спецификата е поголемият брой деца с мярка за закрила извън семейна среда и ранно изоставяне. Като причина тук се открояват травмата от ранното изоставяне, липсата на връзка със значим възрастен, влияние на средата. Друг значим фактор е ниският социален статус на семейството, дисфункционални семейства (конфликти, липсваща бащина фигура, психично насилие.). При почти всички деца, независимо от семейния статус, се отчитат като значим фактор възрастови особености - незрялост, импулсивност, неосъзнаване на последствията, възрастова криза, търсене на идентичност, бунтарство и др.

Потвърждава се, че в основата на проблемното поведение (разбирано като нарушаване на норми) лежат:

- липса на позитивни социални връзки и отношения (изоставяне, ранна институционализация, липсваща/дисфункционална бащина фигура, невъзможност за формиране на близки отношения, липса на приемаща и утвърждаваща среда)
- ролеви модели (конфликти между/с родители, насилие в семейството/институцията, социализиране в криминогенна семейна/приятелска среда)
- психични травми (непреживяна загуба на родител, конфликти с родител, насилие)

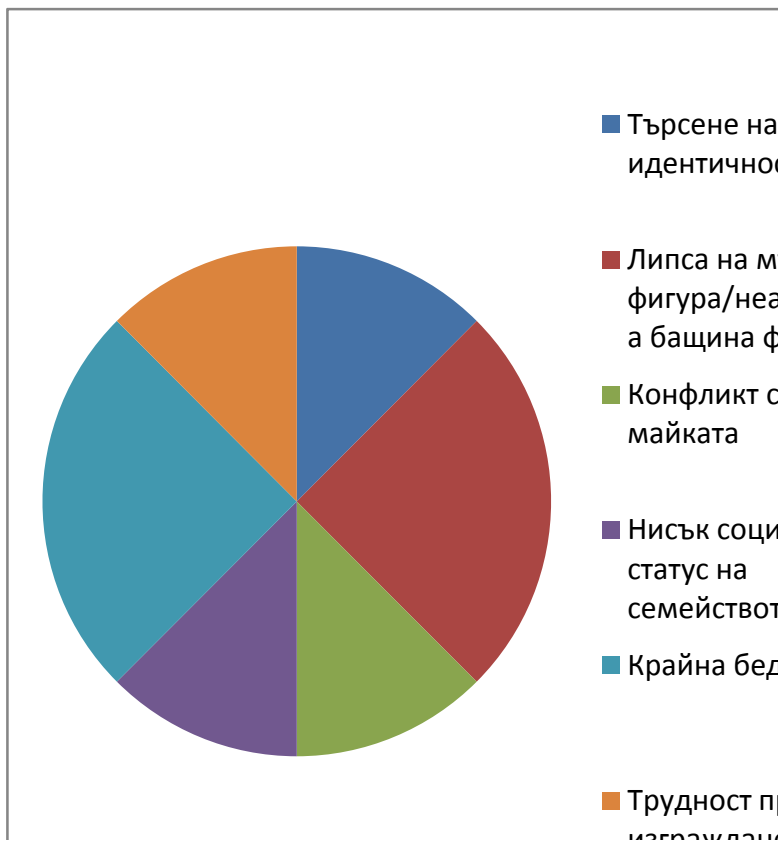
4.2.5. Проявите на конфликт със закона са основно кражби. В почти всички случаи има комбиниране на няколко нарушения или рецидив. Видно е, че голяма част са статусни нарушения. За някои от тях може да се твърди, че представляват не толкова противоправно, колкото предизвикателно поведение.

Фигура 18. Прояви при децата в конфликт със закона

Фигура 19. Нарушения, извършени от малолетни деца.

Фигура 20. Причините за нарушенията при децата под 14 г., според специалистите, работещи с децата.

4.3.

Разбирането за причините и факторите, както и за същината на проявата за самото дете е в основата на ефективен избор на подход при работа с тях. Става дума за индивидуална оценка на непълнолетните, преминали през различните етапи на правосъдието, която се изисква от Директива (ЕС) 2016/800 на Европейския парламент и на Съвета относно процесуалните гаранции за деца, които са заподозрени или обвиняеми в рамките на наказателното производство.

Изследването показва, че правото на личностна характеристика/индивидуална оценка/ е свързано не просто с непознаване, а и с неразбиране от страна на децата на същността и необходимостта от характеристиката. Изготвянето на личната характеристика сега от инспекторите ДПС не гарантира правото на индивидуална оценка нито като процес на изготвяне, нито като съдържание.

Обещаваща практика

В работата си с деца в конфликт със закона, ИСДП използва специално разработена рамка за оценка, която включва зони на изследване, дефинирани от научното познание, а самото професионално становище се основава на подхода за резиланс и е центрирано към психо-социалните трудности, стоящи в основата на поведението, произтичащите от тях потребности на детето, неговите ресурси, както и към риска от повторение и от нанасяне на вреда към други хора или към себе си. през 2017 г. беше подготвен и предстои да бъде издаден Наръчник за професионалисти за работа с деца в конфликт със закона със 7 книжки, една от които е посветена на оценката.

4.4.

Ефективните подходи към децата, т.е. подходи с добър резултат, са когато предоставяните услуги са интензивни, т.е. не по-малко от два пъти седмично; насочени са и към детето, и към родителите му; и са в партньорство със структурата, отговорна за изпълнение на мерките или наказанията.

Такива услуги са придружаване, индивидуално консултиране, психотерапия, застъпничество, социално консултиране, включване на родители в груповата работа, консултативна работа с родители, подкрепа на родителите при справяне с проблемното поведение на детето.

Резултатите от тези услуги са положителни, когато:

- посрещат нуждата от структура, граница, правила;
- дават яснота за това, какво се случва с детето и неговото семейство;
- отварят сигурно пространство за споделяне;
- овластяват детето;
- предлагат приемане и уважение към личността на детето, неосъждане, добро отношение;
- предоставят подкрепа за откриване на силните страни;
- поощряване на позитивната промяна;
- създава се доверителна връзка с възрастен;
- осигуряват подкрепа в период на адаптация в труден за семейството етап;

- довеждат до повече разбиране от страна на родителите;
- довеждат до подобряване на комуникацията с родителите;
- стимулират връзката дете-родител;
- се стигне до промяна на отношението на родителите – изразяване на загриженост, любов и приемане.

Обещаваща практика

Застъпничество за деца в конфликт със закона. Център Праводетел извършва застъпническа дейност за всяко от децата, осъдени на пробация или в процес на разследване. Застъпничеството включва информиране за правата на детето и неговите родители от адвокат, придружават го по време на процедурите.

*Успешно се осъществи **застъпничество в училище** за двама младежи с наложени пробационни мерки– намиране на подходящо училище, дейности по придружаване за прием и адаптиране, работа по развитие на умения за общуване и взаимодействие с другите. И в двата случая резултатите са свързани с намиране на място на детето в училище; промяна на представата за себе си и нагласата към другите; липса на рецидивизиращо поведение.*

*За едно дете в конфликт със закона са проведени **застъпнически дейности в съда** – подготовка и придружаване за явяване в съдебно дело. Включват осъществяване на предварителен контакт с адвоката на детето, информирането му за работата с детето в Центъра, съвместно обсъждане на мерки, които да са в покрепа на нуждите на детето, изслушване на екипа на ЦПД по време на делото, което е в интерес на детето.*

*Провеждане на **застъпнически дейности в полицията**. В единия случай по време на образувано досъдебно производство детето не познаваше правата си поради неграмотност и не знаеше какво му предстои. Бе осъществен контакт с разследващ полицай по случая, който информира детето по достъпен начин. В другия случай се касаеше за дете, което се наблюдава от полицията, защото има регистрирани прояви и наложено наказание.*

В друг от случаите се проведе **застъпничество на ниво образувано възпитателно дело**, което беше образувано в район, в който детето не живее. За целта бе информиран отдела за закрила на детето по местоживее, който информира МКБППМН и делото бе преместено в района по местоживее на детето. В този случай екипът се свърза и с родител на детето, т.к. то не живее при него, и го информира за предстоящото дело и за функцията му на представляващ детето.

Във всички случаи на деца, в контакт със закона – деца-жертви, деца, настанени извън семейната среда, деца с проблемно поведение в училище, се информират децата за техните права, както и се осъществява подготовка преди предстояща процедура, включващ и контакт с отговорни по случая професионалисти.

Обещаваща практика.

Интензивна социално-възпитателна подкрепа на случай на момче на 16 г., осъден на пробация

Момче на 16 години, нарича се И., насочен към работа в Център за обществена подкрепа за предоставяне на услуга Интензивна подкрепа за деца в конфликт със закона и към Център за правата на децата към ИСДП. Двете услуги работят едновременно по случая. Момчето има регистрирани 4 грабежа, има осъдителна присъда с наложена 6 месечна пробационна мярка. В момента на постъпване на случая в услугата, се води второ дело за извършени грабежи.

Специализираната оценка идентифицира основни нужди на младежа, свързани с подкрепа формиране на собствена идентичност, намиране на своето място в семейството, намиране на лични цели. Младежът се нуждае от придружаване в продължаване на образованието, намиране на работа, застъпнически дейности в предстоящи дела. Основният риск, свързан с възможността на И. да бъде увлечен в последващи криминални деяния, както и идентифицираните нужди от придружаване и подкрепа изведоха като най-целесъобразна за младежа интензивната социално-възпитателна подкрепа. Сформиран бе екип за интензивна работа около случая, състоящ се от социален работник за детето, социален работник за семейството и психолог, който планира последващите интервенции. Интензивната работа с младежа е индивидуална.

Същността на интензивната социално-възпитателна подкрепа се състои в интензивни ежеседмични срещи със специалистите, на които се осъществява индивидуално консултиране, мотивиране на младежа за бъдеща реализация, работа по създаване на семейна история, формиране на реална представа за настоящата му ситуация. Осъществява се реално съпровождане и избор на училище, записване в училище, срещи с учители, подготовка и явяване на изпити, среща с работодател и подкрепа за работа. Същевременно И. е консултират и подготвян за явяване в съда и в предстоящите процедури. Едновременно с това социален работник консултира и майката така че тя да е информирана за ситуацията му и да го подкрепи в процеса на съзряване.

Интензивната социално-възпитателна подкрепа по случая на И. изведе няколко основни извода:

- Приемането на личността и историята на детето, не на поведението;
- Работа със силните страни, не с дефицитите;
- Работа с цялата семейна система и с общността;
- Различните роли в екипа по случая отразяват различни важни части от детето;
- Придружаването и застъпничеството за детето, за неговите личност, способности, права и интереси, води до промяна в отношението и нагласата към него. Това е ресурс за промяна у самото дете.

Интензивната социално-възпитателна подкрепа включва и участието на децата в групови програми като „Житейски умения“, „По-добре да поговорим“, „Българка“, „Седянка“, „Помисли преди да.“, ателиета „Училищна Подкрепа“, „Приложно изкуство“, „Готварство“, „Приказка“, „Фото и Кино“, Арт – ателие. Картините изработени в ателието на ЦОП София, в навечерието на 1 юни бяха представени на втората изложба с детски творби в Галерия 2.0, ул. „Шести септември“ 26.

Обещаваща практика

*Лятната- **Ваканционна програма**, в която включваме и деца от резидентни услуги и деца настанени в приемни семейства. Децата участват според потребностите им, изведени в плана за услугата. Сред целите на лятна ваканционна програма са да подкрепят децата в затвърждаването и развиването на нови социални умения, свързани основно с интересите им, със заобикалящия ги свят и средата в която живеят, да обогати междуличностните им отношения и да ги насърчи за повече толерантност. Важна цел е децата да бъдат ангажирани и да предотвратяваме риска от насилие, риска от въвличане в противообществени деяния и пр. В гр. София Лятната програма стартира с участие на деца, ползватели на услугите във Фестивала на младото европейско кино, в гр. Шумен децата се включиха във фестивала "Орлова чука пее и танцува, различни, но единни". Децата участваха в базара с ръчно изработани пана и декорации.*

5. ПРЕВЕНЦИЯТА НА НАСИЛИЕТО ИЗИСКВА ВИСОК ПРОФЕСИОНАЛИЗЪМ И ЯСНА КОНЦЕПТУАЛНА РАМКА

Както беше вече посочено, целта на този доклад е да изведе сериозните предизвикателства при гарантиране на правата и най-добрия интерес на деца в България през анализа на данните от изследвания, данни от практики, наблюдения, участие в различни работни групи за промяна на нормативната уредба. Едновременно с това по всяко от тези предизвикателства представихме решения, които нарекохме „обещаваща практика“, тъй като все още не са минали през цялостна процедура за оценка, така че с пълно основание да ги наречем добри практики.

5.1.

Всички т.н. обещаващи практики са основани на ясна концепция. Тази концепция ИСПД развива от 2009 г. в България, и тя концептуализира работата ни в областта на общата, вторичната и третичната превенции. Концепцията се базира на научни терории, като възприетият като водеща опора подход от организацията е Резилианс подходът.

Независимо от дългогодишния опит от прилагането на подхода, ние продължаваме да развиваме Резилианс и да правим връзка с приложението му във всички практики,

свързани с превенция на насилието и психо-социалната работа с деца, жертви на насилие. Тази година беше свързана с международен обмен, като от една страна експерти на ИСДП взеха участие в международни форуми, от друга страна европейски експерт проведе обучения и супервизии на екипите на услугите, които организацията управлява.

През месец май четирима експерти от ИСДП взеха участие в международна конференция по резилианс, проведена в Университета в Загреб и представиха изследване на тема „Какво правят професионалистите за изграждане на резилианс при майки в риск да изоставят своите деца“. Наред с участието в различните пленарни заседания, посветени на темата, участниците създадоха контакти с изследователи и работещи по подхода Резилианс, в резултат на което се проведе последващо обучение, което подпомогна развитие на ресурсните центрове по резилианс, както в България, така и в партньорските държави.

Представители на екипите на услугите участваха в 3 дневно надграждащо обучение на тема „Устойчивост на тинейджърите, протективни фактори за превенция на насилието“, проведено от Марко Юс - преподавател в Университета в Падуа. Участниците от всяка услуга представиха основни идеи от обучението и модели за работа в група в рамките на сесии от методическата учебна година пред своите колеги в услугите.

Специалистите на ИСДП продължиха да бъдат просветители по темата за резилианса в страната. Над 60 специалисти, работещи в социални услуги, предоставяни от други доставчици също получиха обучение от обучителите на организацията за подхода Резилианс и протективни фактори за резилианс, като получените знания и умения имат практическо приложение в пряката работа с деца и младежи в услугите.

Базирана на подхода резилианс бе проведена групова супервизия по случаи, представени от всяка услуга. Супервизията бе проведена от международния експерт Марко Юс.

Разбирането на подхода Резилианс стои приоритетно в различните форми от провеждане на методическата учебна година в организацията.

Резилиантността при децата, преживели тежки травматични събития, е възможна при добро отношение/третиране от страна на възрастните. Важно е как се работи със семейството, за да може то да окаже необходимата на детето подкрепа. Важно е как се отнасят другите, вярват ли му, подкрепят ли го. Често е важно да има специализирана терапевтична работа.

Ние разбираме травмата от насилието като причиняваща два удара, единият който причинява болката и другият - представата на детето за преживяното събитие. Ето защо работим както за преодоляване на страданието от насилието, така и за разбиране и осмисляне от детето на насилието, толкова каквото е, адресирането му към истинския извършител, подкрепа за развитие на идентичност, която надхвърля събитието.

5.2.

Всички пилотни практики са съпроводени с обучения, методическа подкрепа и супервизия на екипите. Супервизиите и методическата подкрепа са гарант за професионално придружаване на екипите по услуги и гарант за повишаване на качеството. Експертите на ИСДП са обучители и супервизори на външни за организацията услуги.

Специализирани обучения на екипите на социалните услуги в ИСДП.

13 специалисти от Центровете за обществена подкрепа в гр. София взеха участие в обучение на тема „Позитивни подходи и физическа намеса за работа с деца с емоционални и поведенчески затруднения“ с водещи преподаватели от Софийски университет.

Обучение по прилагане на арт-терапевтични техники бе проведено за 30 специалисти от КСУДС Шумен, Зона ЗаКрила Шумен и ЦОП Пиротска и ЦОП Надежда София.

11 специалисти от КСУДС Стара Загора участваха в обучения за превенция на сексуалната експлоатация, за работата с деца със суициден риск и конфликтни отношения между деца и родители, намаляване на телесното наказание над деца.

Специализирано обучение с формат на тимбилдинг „Екип и екипна работа“ бе проведено за екипа от 13 специалисти от КСУДС Видин.

Закрила на детето от злоупотреби и тормоз в образователните институции

Представители на услугите на ИСДП участваха в обучение на тема „Политика за закрила на детето от злоупотреби и тормоз в образователните институции“, предоставено от Център за приобщаващо образование. В резултат на съвместната работа по темата бе издаден Наръчник за разработване на Политики за закрила на детето от злоупотреби и тормоз в образователните институции, по който бяха обучени над 90 педагогически специалисти от учебни заведения. Подкрепата, оказвана от ИСДП в тази насока, е от значение и допълва усилията на училищните общности в предприемане на мерки и прилагане на механизми за превенция на проявите на насилие и тормоз в училище.

В допълнение на гореизложеното, през отчетния период експерт-обучители на ИСДП осъществиха обучения на 74 педагогически специалисти по теми, имащи все по-голямо търсене от училища и детски градини като „Тормоз и неговото ограничаване чрез подход „Без обвинение“ и „Адаптация и ре-адаптация. Агресивността като симптом на проблем на детето.“

И трите посочени теми са утвърдени в Регистъра на МОН и преминалите по тях обучаеми получават квалификационни кредити съгласно ЗПУУО.

Възстановително правосъдие

Темата е също приоритетна за организацията, защото формите на възстановително правосъдие и прилагането им при децата-извършители и децата-жертви на престъпления имат изключителен и социален, и възстановяващ аспект. Повишаване на професионалните компетенции по темата бе осъществено в поредица обучения с участие на над 30 специалисти и експерти от ИСДП и 15 специалисти от сектор „Пробация“, районни управления на МВР и Отдели „Закрила на детето“ от град София, започнали през отчетната година и продължаващи и през 2018 г. Част от специалистите, работещи в услугите на ИСДП, имат знания, умения и компетенции да разбират, организират и осъществяват семейно-групова конференция и медиации срещи с деца и юноши.

Приятелско към детето правосъдие.

Екип на ИСДП продължава да развива и подкрепя специалисти от страната в осъществяване на разпити и изслушвания на деца в щадяща среда. Обучения на тема „Разпит и изслушване на деца-жертви на престъпления“ преминаха 83 специалисти, работещи в социални услуги в гр. Варна, Русе, Сливен, Разград, София, Благоевград. Обучените специалисти са получили и последващи супервизии, които повишават професионалните им умения за прилагане на методиката по разпити на деца в щадяща среда.

Подкрепа в развитие на приемната грижа

Екипи от обучители на ИСДП осъществиха интензивна подкрепа на социалните работници от екипите по приемна грижа в областите Монтана, Видин, Шумен, Сливен и Стара Загора. Бяха обучени 73 социални работници по базови и надграждащи теми, касаещи работата с приемните семейства. С акцент в обученията бяха дискутирани темите за подкрепа на приемни семейства с деца с проблемно поведение и деца, преживели насилие. С дейностите по обучения на екипите по приемна грижа организацията допринесе значително с дейности по превенция и справяне с насилието в приемните семейства.

Подкрепа чрез обучения на екипите на социални услуги, предоставяни от други организации.

Бяха проведени обучения по заявки на различни социални услуги, предоставяни предимно от общини, където темата за насилието над деца присъстваше със следните акценти: подходи за работа с деца, жертва на насилие и преживели травми; работа с деца в конфликт със закона; организация на ежедневието в социалната услуга; интервенции, основани на резиланс подход; интензивна подкрепа и психо-социално придружаване на деца във висок риск; предизвикателно поведение; основи на социалната работа-работа по случай; работа с деца със синдром на родителско отчуждение; подготовка на кандидат-осиноводители. Бяха обучени над 160 социални работници, психолози, терапевти и други специалисти от резидентни услуги и услуги в общността в Шумен, Сливен, Лом, Тутракан, Исперих, Нова Загора, Котел, Генерал Тошево.

Една от възможностите да се гарантира качество на дейностите, осъществявани в ИСДП, е професионалната грижа и подкрепата на екипите с методическа помощ и ежемесечна индивидуална или групова супервизия на всеки специалист в съответствие с утвърдените стандарти на организацията за професионално развитие. Като стандарт е приет всички случаи на деца, жертви и свидетели на насилие да се работят под супервизия.

Проведени супервизии на специалистите, работещи в услугите, предоставяни от ИСДП са следните:

- В двата Центъра за обществена подкрепа в гр. София са проведени общо 36 супервизии по случаи, от които 24 индивидуални и 12 групови, в които са участвали общо 24 служители.
- В КСУДС Стара Загора са проведени 23 супервизии по случаи, от тях 8 индивидуални и 12 групови с участието на общо 15 служители.
- В КСУДС Видин са проведени 16 супервизии по случаи, като от тях 7 са индивидуални, а 9 са групови. Като тенденция се очертава всички случаи на децата, настанени в Кризисен център да се супервизират, както и случаите като на родителско отчуждение и деца с поведенчески прояви, насочени към ЦОП.
- За специалистите от КСУДС Шумен са проведени общо 25 супервизии, от които 6 са групови; 15 са индивидуални и 4 са екипни.
- За специалистите от специализираните услуги Зона заКрила се провежда един ден в месеца супервизии по случай и методически срещи за обсъждане на случай.

Супервизии към външни организации от експертите на ИСДП

На изключително добро ниво бе развита и услугата по предоставяне на супервизии за екипите на социални услуги в различни региони на страната. В предоставянето ѝ се включи целият експертен състав на организацията, като по този начин утвърди своя висок професионализъм, а натрупаният опит послужи за последващи анализи и експертни становища за развитие на психо-социалната практика и повишаване на нейното качество.

Съгласно подписани споразумения с общините София, Монтана, Видин, Шумен, Стара Загора и Сливен бяха проведени над 800 индивидуални супервизии на професионални приемни семейства и над 90 индивидуални и групови супервизии на социалните работници от екипите по ПГ по проект „Приеми ме 2015“. Много често професионалното становище на супервизорите по случаи на деца, преживели насилие или със съмнения за оказвано насилие доведе до по-добра грижа или незабавни мерки за мултидисциплинарни срещи и последвали решения в най-добрия интерес на детето.

Подкрепа чрез ежемесечни супервизии получиха екипите от социални работници, психолози, медиатори, мед.сестри, лекари, логопед, педагог и рехабилитатор в Центъра за ранно детско развитие в община Дупница-над 50 индивидуални и групови супервизии.

Супервизии и методическа подкрепа бе осъществявана от експертите на ИСДП периодично или неколkokратно при необходимост в КСУДС Исперих, ЦНСТ за деца с увреждания във Видин и ЦНСТ в Шумен, ЦОП Нова Загора, ЦОП Венец, ЦРДУ Котел, ЦОП и ЗМБ към КСУДС Сливен.

5.3.

Обученията имат ефект, когато са съпроводени с управленски решения и механизми – проследяване на внедряването на новите познания, продължително методическо придружаване, анализ и оценка на приложението.

През 2017 г. ИСДП продължи да да поддържа разбирането за връзка между обучения и прилагане на наученото в практиката. В тази връзка се създаде механизъм за наблюдение, за проследяване на новите познания, за анализ на приложението, чрез активното участие на експертния екип на организацията. Организацията разполага с експертен състав от 25 експерт-обучители и супервизори, които текущо усъвършенстват своите умения и компетенции, от една страна за директна работа в психо-социалната работа, от друга страна – за провеждане на обучения и супервизии и за водене на форми за методическа подкрепа. Експертният състав се увеличи и повиши своята експертиза значително, като през 2017 г. 13 експерти на ИСДП и 1 експерт от друга организация завършиха успешно обучителен курс от 200 часа и бяха сертифицирани като супервизори в помагащите професии. Те имаха възможността да практикуват и

подкрепят работещите в социални услуги, социални работници от структурите по приемна грижа и приемни родители.

5.4.

През 2017 г. ИСДП публикува в рамките на проект „Правосъдието, приятел на детето – обучение на професионалисти за по-добро взаимодействие”³⁴ следните материали за развитие и обучение на професионалисти, работещи с деца, жертви на насилие и престъпления:

- **МЕТОДИКА ЗА ИНДИВИДУАЛНА ОЦЕНКА НА ДЕЦА, ЖЕРТВИ НА НАСИЛИЕ**

- **ЕТИЧЕН КОДЕКС НА РАБОТЕЩИТЕ С ДЕЦА, ЖЕРТВИ НА НАСИЛИЕ:**

<http://www.sapibg.org/en/book/etichen-kodeks>

- **ПРОФИЛ НА КОМПЕТЕНЦИИ НА РАБОЕЩИ С ДЕЦА, ЖЕРТВИ НА НАСИЛИЕ:**

<http://www.sapibg.org/bg/book/profil-na-kompetenciite>

<http://www.sapibg.org/bg/book/comp%C3%A9tences-des-praticiens>

- **Обучителен филм „Всичко под един покрив” със субтитри на английски и френски език:**

<https://www.youtube.com/watch?v=gvFT1r14DOs&t=377s> - български

<https://www.youtube.com/watch?v=QwJ19srGUns&t=64s> - английски

<https://www.youtube.com/watch?v=eICVMDUGMYo> - френски

- **Модел за индивидуална оценка и междусекторно взаимодействие при уязвими жертви на престъпления и Програма за обучение на професионалисти, работещи с пострадали от престъпления деца - <http://www.sapibg.org>**

Всички тези материалите са достъпни на страницата на ИСДП.

5.5.

Пилотираните практики са резултат от международно сътрудничество, обмяна на опит и идеи.

³⁴ Проект „Правосъдието, приятел на детето – обучение на професионалисти за по-добро взаимодействие” договор № JUST/2014/JACC/AG/VICT/7465

През годината продължи взаимодействието и партньорството ни в международните мрежи, в които членуваме – EUROCHILD, APFEL, IOJJ, което ни дава възможност да споделяме своя опит и практики и да го сверяваме с европейските стандарти.

Като участие в международни конференции и семинари трябва да отбележим участието в Конференцията по Резилианс в Загреб, където представихме резултати от изследване на жени, в риск да изоставят децата си. Представихме и резултатите от участващо изследване в действие на ежегодната конференция на ISPCAN в Хага.

През 2017 г. ИСДП реализира четири проекта в партньорство с организации от Белгия, Испания, Португалия, Германия, Италия, Гърция, Кипър, Хърватска, Франция, Северна Ирландия, Асоциацията на скандинавските страни и други.

През 2017 г. продължи реализирането на проекта за разпространение на резилианс подхода в областта на превенция на насилието в страните Албания, Словения, Сърбия, Македония, Латвия, Молдова, Румъния.

Същевременно бяхме домакини на международни делегации, които посетиха услугите, които предоставя организацията в София.